

Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu
Odsjek za komparativnu književnost i informacijske nauke
Smjer: Komparativna književnost i bibliotekarstvo

Fenomeni poetskog i melanholije u samopoimanju slike modernog čovjeka

Završni magistarski rad

Mentor: prof. dr. Edin Pabrić

Studentica: Melika Musa

Sarajevo, 2023.

SADRŽAJ

Sažetak	4
Uvod	5
<i>Umna bespuća:</i>	
Neukrotiva tjeskoba i digitalna disforija u distopijskom labirintu “1984”	7
<i>Izgubljenost, beznađe i pronalaženje smisla u savremenom svijetu:</i>	
Egzistencijalistički aspekti samopoimanja u romanu “Stranac”	20
<i>Putovanje tijela, vrtlog žudnje i traganje za izgubljenim:</i>	
Samopoimanje kroz poeziju moderne i nasljeđe Sylvije Plath	31
<i>Savremeni pejzaži tuge:</i>	
Duševna refleksija i melanholija u “Četiri kvarteta” T.S. Eliota	43
<i>Gradski orkestar tjeskobe:</i>	
Poezija urbanih pejzaža i anksioznost modernog čovjeka u “Cvjetovima zla” Charlesa Baudelairea	54
Zaključak	63
Literatura	66

*A nema ljepše nade od one što je nikla iz tuge
i nema ljepših snova od onih što ih rađa bol.*

- Ivan Cankar

Sažetak

Rad istražuje fenomene poetskog izraza i melanholijske u kontekstu samopoimanja slike modernog čovjeka. Fokusira se na analizu prisutnosti navedenih fenomena u književnosti i kulturi 20. i 21. stoljeća kao i na razmatranje načina na koje moderni čovjek percipira sebe i svijet u kojem se nalazi. Kroz analizu poetskog jezika, simbola i tema u relevantnim djelima, nastojati će se istražiti kako melanholijska, koja je često prisutna kao refleksija savremenih društvenih promjena i individualnih iskustava, može biti izražena na poetski način. Također, ispitati će se način na koji poetski izražena melanholijska može imati terapijski i introspektivni učinak na modernog pojedinca, omogućavajući mu dublje razumijevanje vlastitog identiteta i osjećaja pripadnosti svijetu. Kroz ovu analizu, rad istražuje kompleksnu vezu između poetskog izraza, melanholijske i samopoimanja modernog čovjeka, ističući važnost umjetnosti kao sredstva za istraživanje i izražavanje unutarnjih stanja.

Ključne riječi: melanholijska, samopoimanje, identitet, moderan čovjek, modernizam

Uvod

Cilj ovog magistarskog rada jeste provesti analizu odabranih književnih djela (Orwellov *1984*, pjesma *Rub* Sylvije Plaht, *Burnt Norton* od T.S. Eliota, Baudelairov *Labud* i Camusijev *Stranac*) kako bi se razumjelo kako se poetski izraz i melanholija manifestiraju u različitim žanrovima i kontekstima. Također, namjera je ispitati i produbiti razumijevanje emocionalnih i intelektualnih procesa kroz koje likovi prolaze u književnim djelima te istražiti na koji način ovi procesi utiču na njihov način razmišljanja, percepciju sebe i okoline, kao i na njihovu opću sliku samopoimanja. Fokus je usmjeren na razotkrivanje kako različiti protagonisti reagiraju na složene emocije poput tjeskobe, gubitka, traume te potrage za smislom u okvirima književnih djela. Osim toga, posebna pažnja se posvećuje istraživanju fenomena melanholije u književnosti te njegovoj ključnoj ulozi u oblikovanju samopoimanja likova. Ovaj “dubinski” pristup omogućava nam da prodremo u slojeve psihologije likova i razumijemo kako melanholija, kao vrlo ukorijenjena emocija, utječe na način na koji likovi doživljavaju sebe, svoju okolinu i svijet oko sebe. Kroz analizu ovih procesa, istraživanje će osvjetliti raznolike načine na koje se protagonisti suočavaju s unutarnjim konfliktima i vanjskim izazovima. Ovo će pomoći u razumijevanju kompleksnosti ljudske psihologije i načina na koji književni likovi prevladavaju ili se bore s različitim aspektima svojih života. Također, istraživanje će pružiti uvid u to kako književnost može biti snažno sredstvo za istraživanje univerzalnih tema kao što su potištenost, nelagoda, napetost i potraga za smislom te kako takva eksploracija može doprinijeti širem razumijevanju ljudske egzistencije.

Cilj je i saznati kako se emocionalni i intelektualni procesi likova odražavaju na njihov način razmišljanja, percepciju sebe i okoline te na njihovu opću sliku samopoimanja, to jest osvjetliti kako različiti protagonisti reagiraju na tjeskobu, gubitak, traumu i potragu za smislom, a zatim i dublje istražiti fenomen melanholije u književnosti i njegovu ulogu u oblikovanju samopoimanja. Nastojati će se razumjeti kako navedena stanja preplavljaju likove, utječu na njihovu percepciju svijeta te kako se manifestira kroz poetski izraz i introspekciju. Nakana je povezati književne analize s psihološkim, književnim, donekle i filozofskim i sociološkim teorijama kako bi se stvorio sveobuhvatan i promišljen okvir za razumijevanje samopoimanja modernog

čovjeka, odnosno osvijetlile zajedničke tačke i koncepti koji se protežu kroz različite discipline. Na osnovu navedenog, težište će se staviti i na promišljanje o tome kako se teme poetskog izraza i melanholije odražavaju u savremenom društvu, naglašavajući sve prisutnije oblike anksioznosti, depresije te svih drugih oblika psihičkih poremećaja koji su krik izazova i promjene u kulturnom, tehnološkom i društvenom kontekstu. Sinteza svih analiza i teorijskih okvira ima za cilj doprinijeti dubljem razumijevanju ljudske egzistencije u modernom društvu te identificirati univerzalne teme i pitanja koja oblikuju samopoimanje modernog pojedinca.

Kritička analiza i sinteza literature, teorija i književnih djela unutar ovog magistarskog rada reflektira visoku razinu akademske ozbiljnosti i metodološke sofisticiranosti. Kroz ovu kombinaciju analitičkih i kreativnih pristupa, rad nastoji ostvariti dublje razumijevanje i inovativne perspektive poetskog izraza, melanholije i samopoimanja u kontekstu modernog društva. Istraživačka metodologija rada ogleda se u kritičkoj analizi i sintezi literature, teorija i književnih djela kako bi se generirali promišljeni i analitički obogaćeni uvidi na temu poetskog izraza, melanholije i samopoimanja modernog čovjeka. Kritička analiza, kao ključna komponenta metodološkog okvira, implicira detaljno razmatranje različitih književnih i teorijskih izvora s ciljem dubljeg razumijevanja različitih aspekata teme ovoga rada. Ovakav pristup omogućava prodor ispod površine teksta i otkrivanje dubljih slojeva značenja i konceptualnih veza. Sinteza literature i teorija iz različitih disciplina, kao druga ključna komponenta, stvara okruženje u kojem se različiti pristupi, perspektive i teorijski okviri međusobno prožimaju s namjerom da se obogati razumijevanje teme istraživanja. Integracija književnih analiza s psihološkim, filozofskim i sociološkim teorijama omogućava stvaranje dubljeg i sveobuhvatnijeg razmatranja teme rada. Sinteza također osnažuje kritički osvrt na prethodne interpretacije i teze, omogućavajući njihovo kritičko vrednovanje i daljnje razvijanje. Kroz ovu analitičku i sintetičku praksu, rad teži generirati nove uvide i perspektive na istraživane fenomene, obogatiti literaturu o temi, proširiti raspravu i omogućiti daljnja istraživanja u tom području.

Umna bespuća: Neukrotiva tjeskoba i digitalna disforija u distopijskom labirintu “1984”

U romanima 19. stoljeća težilo se opisati povijest društvenog okruženja. Međutim, s druge strane, romani 20. stoljeća dobijaju druge, posve nove, inovativne karakteristike. Prema riječima Edina Pabrića, *moderni roman napušta tradicionalne i narativne obrasce ispovijedno-hroničarskog karaktera i prihvata kritički dijalog sa svijetom.*¹

Individua sa svojim unutarnjim svijetom i njegovim promjenama, koje proizilaze iz uticaja društva i globalnog okruženja na pojedinca te i iz odgovora pojedinca na te uticaje, pretvara se u očaravajuću fascinaciju koja intrigira tvorce modernih romana.

*U svijetu neizvjesnosti, nestabilnih vrijednosti, u svijetu nasilja i zla, veliki romani će propitivati prostore slobode i mjerila čovječnosti; u svijetu otuđenosti i nasilno uvedene unifikacije ideala, oni će tražiti osnove čovjekovog raspršenog identiteta, pokazujući da je on samo subjekt koji u moru diskursa zavisi od ostalih riječi u rečenici.*²

Jedna od ključnih karakteristika modernog romana je preispitivanje konvencionalne narativne strukture. Autori često koriste tehničke eksperimente poput nelinearnih pripovijedanja, multiple perspektive i fragmentacije vremenskog toka kako bi reflektirali fragmentiranost modernog života i percepciju vremena. Ovi eksperimenti otvaraju nove dimenzije čitanja i interpretacije, izazivajući čitaoca da se aktivno uključi u dekonstrukciju teksta. U modernom romanu, nastanak i razvoj društvenih problema opservira se i analizira. Pisane stranice postaju moćno sredstvo za dubinsku refleksiju i kritičko sagledavanje aktualnih društvenih pitanja te time postaje dinamična platforma za dijalog o ovim bitnim temama, podstičući čitatelje na intezivno promišljanje o svijetu koji ih okružuje.

Uvođenjem filozofskog, psihološkog, etičkog, umjetničkog, pravnog, sociološkog esejističkog raspravljanja u tekst romana, moderni je roman u prvoj polovici 20. stoljeća pokazivao težnju i da u određenom trenutku preraste u sintetičku književno-naučnu vrstu, koja će, sažimajući sve književne rodove i vrste, postati univerzalno

---

¹ Pabrić, E. (2018). *ROMAN I MANIRIZMI MODERNE: ZNAK I ZNANJE*. Sarajevo: Centar SAMOUPRAVA, str. 26.

² Ibid, str. 26.

sredstvo izraza čovjekovog duha ili filozofsko-umjetnički traktat modernog čovjeka, koji se sve više jednači sa pojmom poezije (književnosti) uopšte i ima najveći broj čitalaca.³

*Najgori neprijatelj čovjekov, razmišljao je on,
jeste upravo njegov nervni sistem.
Svakog trenutka postoji opasnost da se unutrašnja napetost
pretvori u neki vidljiv simptom.*

- Geore Orwell

Distopija je žanr književnosti koji se počeo razvijati krajem 19. stoljeća, a označava društvenu ideju koju obilježavaju antiutopijski elementi u rasponu od ekoloških katastrofa do političkih totalitarizama.⁴

Distopijska književnost prikazuje negativno, potisnuto ili opresivno buduće društvo i često koristi kritiku i satiru kako bi ukazala na probleme savremenog društva ili upozorila na moguće negativne razvoje.

Lederer ukazuje na to da naša projekcija ili predviđanje budućnosti uvijek proizlazi iz našeg trenutnog stanja i iskustva. Autor tvrdi da su naše turobne vizije budućnosti često oblikovane stvarnim događajima i stanjem koje smo doživjeli u prošlosti, posebno u prošlom stoljeću. Povijesni događaji i njihove posljedice imaju veliki uticaj na našu percepciju i projekciju budućnosti. Pored toga, također i naglašava da naša predodžba o budućnosti često reflektira teške ili turobne trenutke iz prošlosti, što nam može ograničiti pogled na moguće pozitivne promjene.⁵

Razvila se kao odgovor na društvene i političke promjene koje su oblikovale savremeni svijet. Autori distopijskih djela koriste imaginativne scenarije kako bi ukazali na probleme i slabosti društva te potaknuli čitatelje na kritičko razmišljanje. Distopija često predstavlja totalitarni režim, tehnološki napredak bez moralnih granica ili ekološku katastrofu. Kroz ovakve prikaze, književnost pruža prostor za raspravu o aktualnim temama i podstiče promjenu, a slika modernog čovjeka često je oblikovana negativnim aspektima savremenog društva. Distopijska književnost koristi svoje priče i

³ Živković, D. (1966). *Teorija književnosti sa teorijom pismenosti*. Sarajevo: Svjetlost, str. 184.

⁴ Encyclopedia Britannica. *Utopias and dystopias*. Dostupno na: <https://www.britannica.com/art/science-fiction/Utopias-and-dystopias> (19. 5. 2023.)

⁵ Lederer, A. (2004). *Lica utopija i distopija u hrvatskoj drami na prijelazu iz XX. u XXI. stoljeće*. Dostupno na: <https://www.matica.hr/kolo/294/lica-utopija-i-distopija-u-hrvatskoj-drami-na-prijelazu-iz-xx-u-xxi-stoljece-20177/> (19. 7. 2023.)

likove kako bi oslikala dehumanizaciju i moralnu krizu koju moderni čovjek može iskusiti. Autori često prikazuju protagonističke likove koji se bore s nedostatkom identiteta, gubitkom individualnosti i poteškoćama u pronalaženju smisla u svijetu koji se mijenja prebrzo. Ključni elementi distopijskog žanra uključuju totalitarne režime, dehumanizaciju, kontrolu informacija i izbljedjelost osobnosti. Ukorijenjena veza između distopijskog svijeta Georgea Orwella u njegovom romanu “1984” i naše savremene stvarnosti otkriva se kroz zanimljive paralele koje se provlače kroz mnoge aspekte našeg društva. Roman je objavljen 1949. godine, ali mnoge njegove teme i koncepti ostaju izuzetno relevantni danas. Naprimjer, Orwellova vizija tehnološkog nadzora postala je strašno relevantna u današnjem svijetu, budući da nam savremena tehnologija omogućava da budemo stalno povezani, ali istovremeno nas pretvara u objekte neprestanog nadzora. Slično kao što su stanovnici “1984” bili pod stalnim okom Velikog Brata, mi se suočavamo s nadzorom putem pametnih telefona, sigurnosnih kamera, praćenjem na internetu i društvenim mrežama. U “1984”, vlada totalitarni režim koji koristi Veliki brat kao simbol kontrole i stalnog nadzora nad građanima, gdje je *zdrav razum bio jeres nad jeresima*.⁶

Ovaj simbolikom izražen aspekt distopije odražava rastuće probleme s privatnošću i nadzorom u savremenom društvu. Danas se mnogi ljudi suočavaju s opservacijom putem sigurnosnih kamera, praćenjem online aktivnosti i prikupljanjem podataka od strane vlada i korporacija. Ova paralela između distopijske stvarnosti i savremenog društva ukazuje na zabrinutost za privatnost i slobodu pojedinaca. Druga važna tema “1984” je manipulacija i kontrola informacija. U romanu, vlast promovira koncept Novogovora koji služi za ograničavanje misli i smanjivanje rasprave, uništavanjem riječi na stotine svakog dana i svođenjem jezika na sam kostur s ciljem smanjenja opsega mišljenja. Ovo je vrlo primjenjivo za našu svakodnevicu u kojoj se suočavamo s problemom lažnih vijesti, medijske manipulacije i ograničenja slobode govora. Primjeri društava koja kontroliraju informacije i koriste propagandu mogu se naći u savremenim autoritarnim režimima cijelog svijeta. Povezanost između romana “1984” i savremenog društva naglašava važnost transparentnosti, istine i slobode medija. Distopijska književnost često kritizira dehumanizaciju i gubitak individualnosti koji se događaju u opresivnim društvima. U “1984” ljudi su podvrgnuti strogoj kontroli kako bi

---

⁶ Orwell, G. (1984). *1984*. Beograd: Beogradski izdavačko-grafički zavod, str. 76.

se smanjila njihova individualnost i potisnula njihova ljudskost. Jedan od načina na koji se to postiže je kroz stalno praćenje i kontrolu misli. Roman također ukazuje na važnost jezika u održavanju individualnosti. Kroz Novogovor se smanjuje vokabular i manipulira jezikom kako bi se suzbile misli koje se ne uklapaju u službenu ideologiju:

*Mišljenja, u današnjem smislu te reči, u stvari neće ni biti. Biti ideološki ispravan znači ne misliti - nemati potrebe da se misli. Biti ideološki ispravan znači biti nesvestan.*⁷

Ova ideja korelira sa savremenim društvom u kojem se jezik koristi kao sredstvo manipulacije, a različite ideje se pokušavaju isključiti iz javne rasprave. Distopijska književnost često koristi kritiku dehumanizacije kako bi potaknula čitatelje na razmišljanje o vrijednosti individualnosti, slobode izražavanja i važnosti ljudskih prava. Kroz analizu i usporedbu distopije s savremenim društvom, možemo bolje razumjeti potencijalne negativne razvoje i izazove s kojima se suočavamo. George Orwell je kroz svoj roman "1984" stvorio zastrašujuću viziju totalitarističkog društva koje guši slobodu misli i individualnosti:

*Ropstvo je sloboda. Usamljen - slobodan - čovek će uvek biti poražen.*⁸

Ograničavanje misli predstavlja ključni aspekt totalitarističke kontrole u "1984". U društvu Velikog Brata, misli koje se ne uklapaju u propisane norme smatraju se opasnim i kažnjavaju se, a glavni mehanizam za ograničavanje misli je kontrola jezika. Kroz smanjenje rječnika i uvlačenje pojedinih riječi iz upotrebe, Novogovor koji je razvijen da bi zamijenio standardni engleski jezik, postaje alat za sužavanje i manipulaciju misli. Osnovna njegova ideja je da se, kroz promjene u jeziku, može uticati na način razmišljanja ljudi, a cilj mu je eliminirati suptilnosti i zamagliti mogućnosti izražavanja nepristojnih ili subverzivnih ideja. Slijedom toga, stvara se društvo u kojem pojedinac ne može ni pomisliti na revoluciju ili kritizirati vladajući režim. Kada jezik postane ograničen i siromašan, to rezultira i siromašnim načinom razmišljanja. Pojmovi koji su ključni za slobodu i individualnost, poput ljubavi, istine i slobode, gube svoje značenje i postaju besmisleni:

*Kako da se održi parola kao što je, 'sloboda je ropstvo' kad neće postojati čak ni pojam slobode. Cela klima mišljenja će biti drugačija.*⁹

---

⁷ Orwell, G. (1984). *1984*. Beograd: Beogradski izdavačko-grafički zavod, str. 51.

⁸ Ibid, str. 240.

⁹ Ibid, str. 51.

Kroz teoriju Novogovora, Orwell prikazuje kako se manipulacija jezikom koristi kao sredstvo kontrole uma, oblikujući percepciju stvarnosti i ograničavajući sposobnost kritičkog razmišljanja. Manipulacija jezikom predstavlja ključni mehanizam koji dovodi do smanjenja opsega izražavanja u “1984”. Kroz kontrolu jezika, vlada može oblikovati način na koji ljudi percipiraju svijet oko sebe, a smanjenje rječnika dovodi do siromašnijeg izražavanja, a nedostatak riječi za određene koncepte ograničava mogućnosti rasprave i razumijevanja:

*Svaki pojam koji i dalje bude potreban moći će da se izrazi samo jednom rečju čije će značenje biti oštro omeđeno a sva ostala značenja izbrisana i zaboravljena.*¹⁰

Osim toga, dvostruki jezik, koji se koristi kako bi se zamaglile istine i stvorila konfuzija, dodatno otežava izražavanje autentičnih ideja. Kroz manipulaciju jezikom, pojedinac postaje nemoćan da artikulira svoje misli i osjeća na način koji bi imao potencijal za promjenu ili otpor. Cilj totalitarističkog režima u “1984” je postići potpunu kontrolu nad umom pojedinca. Ograničavanje misli, Novogovor i manipulacija jezikom koriste se kao sredstva kojima se postiže taj cilj. Kroz sužavanje opsega izražavanja i gušenje slobode misli, režim uspijeva stvoriti društvo bez individualnosti i otpora. Ugnjetavanje kreativnosti i imaginacije predstavlja zabrinjavajuću temu koja se često istražuje u književnosti. Georg Orwell pruža iznimno snažan prikaz društvene kontrole i potiskivanja autentičnosti, ističući kaznu za nekonformizam i kontrolu umjetnosti i zabave, a riječ “nauka” u Novogovoru više i ne postoji:

*U svim korisnim veštinama, svet ili stoji na mestu ili ide unatrag.*¹¹

Winston Smith, protagonist, predstavlja individuu koja se bori protiv totalitarističkog režima i pokušava zadržati svoju autonomiju kroz pisanje dnevnika, perom koje je bilo arhaičan instrument. Pisanje nije bilo protivzakonito, jer zakona više nije bilo, ali ako bi ga uhvatili, mogao je prilično sigurno da očekuje smrtnu kaznu, ili u najmanju ruku dvadeset pet godina u logoru za prisilni rad. Kroz kontrolu Velikog brata, sistem nagrađuje konformizam i kažnjava svaki izraz jedinstvenosti:

*“Mora vam biti jasno”, reče on, “da ćete se boriti u tami. Uvek ćete biti u tami. Primaćete naređenja i izvršavati ih, a da nećete ni znati zašto.”*¹²

---

¹⁰ Orwell, G. (1984). 1984. Beograd: Beogradski izdavačko-grafički zavod, str. 51.

¹¹ Ibid, 176.

¹² Ibid, str. 158.

Michel Foucault u svom djelu “Nadzirati i kažnjavati” naglašava kako savremena društva koriste kazne kako bi disciplinirala pojedinca i održala društveni poredak.¹³

U “1984”, navedeni oblik kazne odražava ugnjetavanje i supresiju kreativnosti, što rezultira gubitkom individualnosti i slobode, a sve s ciljem oblikovanja percepcije masa i održavanja vlasti na vlasti. Umjetnost postaje sredstvo propagande, gubi svoju svrhu izražavanja i postaje instrument manipulacije. Herbert Marcuse, u svojoj knjizi “Čovjek jedne dimenzije”, analizira kako se kapitalističko društvo koristi komercijalizacijom umjetnosti kako bi potisnulo slobodno razmišljanje i kritičko promišljanje, objasnivši to na sljedeći način:

*Kad sredstva masovne komunikacije harmonično i često neprimjetno slijevaju umjetnost, politiku, religiju i filozofiju s komercijalnim oglasima, ona dovode domene kulture na njihov zajednički nazivnik - na formu robe.*¹⁴

Kroz kontrolu umjetnosti i zabave, država u “1984” potiskuje kreativnost i imaginaciju, čime guši svaku mogućnost za promjenu i otpor, što rezultira opasnim posljedicama na pojedinca i društvo u vidu stagnacije, nedostatka inovacija, dehumanizacije pojedinca, kolektivne apatije i sputavanja razvoja društva. Rasprava o neukrotivoj tjeskobi modernog čovjeka u romanu postavlja izazovno pitanje: kako savremeno društvo oblikuje naše strahove, potiskuje našu privatnost i nameće socijalni pritisak? Kroz analizu tema socijalnog pritiska i gubitka privatnosti, nadzora i praćenja u digitalnom dobu te straha od osude i potrebe za konformnošću, nastoji se istražiti složena dinamika između čovjeka i društva, pružajući dublji uvid u razloge za neukrotivu tjeskobu modernog doba. Psihoanalitičar i socijalni psiholog, Erich Fromm je naglasio da savremeno društvo stvara osjećaj izolacije i otuđenja kod pojedinca, stavljajući ga pod snažan socijalni pritisak. Centralna poruka koja prožima sva Frommova djela je da čovjek doživljava osjećaj usamljenosti i izoliranosti zbog svog odvajanja od prirode i drugih ljudi, a *kako je čovek sticao sve veću slobodu kroz istoriju, postajao je sve usamljeniji u isto vreme. Sloboda tako postaje nešto negativno od čega čovek pokušava da pobegne.*¹⁵

Savremeni čovjek postaje poput živog lutka, igrom neosobnih sila koje ga oblikuju i kontroliraju, dok njegov identitet gubi svaki trag jedinstvenosti, kao da je

¹³ Foucault, M. (1997). *Nadzirati i kažnjavati*. Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, str. 156.

¹⁴ Marcuse, H. (1968). *Čovjek jedne dimenzije*. Sarajevo: Veselin masleša, str. 58.

¹⁵ Hall, C. i Lindzi, G. (1983). *Teorije ličnosti*. Beograd: Nolit, str. 173.

uhvaćen u zlokobnom plesu manipulacija i vanjskih uticaja, on se pretvara u sjenu samoga sebe, ušutkanog glasa koji se guši u moru uniformnosti i bezličnosti. U tom bespuću izgubljenosti, njegova suštinska individualnost blijedi, a autentičnost njegove egzistencije nestaje poput jutarnje izmaglice. U romanu "1984", to je prikazano kroz totalitarno društvo Oceania, koje guši individualnost i uspostavlja sveprisutni nadzor. Gubitak privatnosti postaje još izraženiji u digitalnom dobu, što je naglasio i Michel Foucault u svojim djelima. Putem tehnološkog napretka, pojedinac postaje stalno izložen nadzoru i praćenju, što dodatno pojačava njegovu tjeskobu. U romanu, Veliki Brat simbolizira tu vrstu nadzora koji čovjeka drži stalno pod prismotrom, uzimajući mu osnovno ljudsko pravo na privatnost. U današnjem digitalnom dobu, nadzor postaje neizbježna tema. Dok tehnologija pruža koristi u komunikaciji i informacijskom pristupu, postavlja se pitanje koliko je visoka cijena koju plaćamo za tu povezanost. Teoretičar kulture Zygmunt Bauman ističe da *savremeno društvo promatra svakog pojedinca, pokušavajući predvidjeti i kontrolirati njegove postupke*.¹⁶

To nas podsjeća na koncept Velikog Brata, koji simbolizira totalitarnu kontrolu društva nad pojedincem. Daljnja digitalizacija naših života, kao što su pametni telefoni, nadzorne kamere i društvene mreže, omogućava konstantno praćenje i stvara osjećaj konstantne izloženosti dok se, s druge strane, otvara prostor za pitanja o etici i granicama privatnosti. Poput korijena što se protežu kroz povijest, norme postaju temelj našeg društva - sile koje nas oblikuju i uvjetuju naše postupke. Svaki korak koji napravimo, svaka riječ koju izgovorimo, mjereni su i usklađeni s tim postavljenim standardima, jer biti izvan okvira, izaći iz prihvaćene staze, znači suočiti se s pogledima osude i odbacivanja. U romanu je prisutan strah i potreba za konformnošću koja sežu do nevjerojatnih granica, gdje se svako odstupanje izvan okvira sistema nemilosrdno kažnjava. U današnjem dobu otkrivamo da društvene mreže postaju pozornica za osudu i izvor konformizma, pretvarajući svako odstupanje u digitalnoj sferi u polje za negativne kritike. Individua se sve više suočava s pritiskom da se uklopi u postavljene norme i očekivanja, strepeći od potencijalnih posljedica ukoliko ne uspije ispuniti "prihvatljivi" kalup. Ovaj strah od osude, potaknut digitalnom erom, dodatno hrani tjeskobu modernog čovjeka, teret koji nosi na svojim ramenima. Roman postavlja zapanjujuće proročanske ideje koje se odnose na konstantnu povezanost i mentalni

---

¹⁶ Palese, E. (2013). Zygmunt Bauman. Individual and society in the liquid modernity. *SpringerPlus*, 2 (1), str. 2.

zamor u aktualnom dobu koji predstavlja jedan vid zagonetke, koja nam sprječava da istinski sagledamo suštinu savremenog društva, ostavljajući nas nemoćnim i bez odgovora:

*Sva verovanja, navike, ukusi, mentalni stavovi koji karakterišu naše vreme ustvari su upravljani na to da očuvaju mistiku partije i spreče da se uvidi prava priroda današnjeg društva.*¹⁷

Orwellova vizija totalitarističkog društva inspirira razmišljanje o našem vlastitom vremenu u kojem smo suočeni s ovisnošću o tehnologiji, preopterećenjem informacijama, digitalnom disforijom i negativnim uticajem na emocionalno blagostanje. Orwell je predvidio da će vlade i moćne institucije koristiti tehnologiju kao sredstvo kontrole poput Vlada Velikog Brata koja koristi “teleskranove” koji su stalno prisutni u domovima građana kako bi nadzirali njihovo ponašanje, a danas se, kroz pametne telefone i uređaje, također pruža konstantna mogućnost praćenja i nadzora. Jedna od autorica koja je proučavala ovisnost o tehnologiji je Sherry Turkle, koja tvrdi da je *ovisnost o tehnologiji postala norma, a ljudi su postali robovi svojih uređaja.*¹⁸

Turkle je u svojoj knjizi “Alone Together” naglasila kako tehnologija može izazvati izolaciju i odvajanje od stvarnog svijeta, upravo slično Winstonu Smithu koji je bio odvojen od stvarnosti zbog stalne prisutnosti tehnološkog nadzora. On osjeća neodoljivu potrebu za bijegom od stalne prisutnosti Vlade Velikog Brata i svojevrsnog digitalnog nadzora. Taj osjećaj disforije može se povezati s današnjim društvom, gdje smo stalno izloženi informacijama i poticajima koji nas obuzimaju. Jedan od relevantnih autora koji se bavi ovom temom je Andrew Sullivan. U svom eseju “I Used to Be a Human Being” Sullivan analizira vlastitu ovisnost o tehnologiji i njen negativni uticaj na mentalno zdravlje.

Sullivan se pita jesmo li postali “informacijski beskućnici”, preplavljeni informacijama do te mjere da ih je nemoguće izbjeći.¹⁹

Kroz perspektive poststrukturalizma, dekonstrukcije identiteta, kontrole misli i diskursa, potiskivanja individualnosti te upotrebe ogledala kao simbola identiteta, dublje razumijemo mehanizme kojima totalitarni režim Oceane manipulira i fragmentira ljudske umove. Poststrukturalizam je teorijski pravac koji razmatra fragmentaciju i

¹⁷ Orwell, G. (1984). *1984*. Beograd: Beogradski izdavačko-grafički zavod, str. 192.

¹⁸ Turkle, S. (2011). *Alone Together*. New York: Basic Books, str. 66.

¹⁹ Sullivan, A. (2016). *I Used to Be a Human Being*. Dostupno na: https://www.usna.edu/CoreEthics/Essays/Sullivan_-_I_used_to_be_a_human_being.pdf (19. 7. 2023.)

nestabilnost jezičnih i kulturnih struktura. U romanu "1984", Orwell nam pokazuje kako totalitarističko društvo Oceana koristi vlast i kontrolu nad jezikom kako bi fragmentirao umove svojih građana. U tom kontekstu, Roland Barthes ističe:

*Poststrukturalizam ukazuje na to da je svaka struktura sklona raspadanju i unutaršnjem konfliktu. On nas uči da je jezik, kao središnji alat za izražavanje, također polje sukoba i nesigurnosti.*²⁰

Ovaj fragmentirani jezik stvara rasejep u ljudskom umu, omogućavajući vlasti da manipulira i oblikuje identitete građana:

*U tebi će sve biti mrtvo, više nikad nećeš biti kadar da osetiš ljubav, prijateljstvo, radost života, smeh, radoznalost, hrabrost, poštenje. Bićeš šupalj. Mi ćemo te isprazniti, a potom ispuniti samim sobom.*²¹

Jacques Derrida, jedan od ključnih teoretičara poststrukturalizma, razvio je koncept dekonstrukcije kako bi istražio jezik i identitet. Winston Smith postaje žrtva dekonstrukcije identiteta pod totalitarnim režimom - kao što Derrida kaže:

*Dekonstrukcija ukazuje na to da je svaki identitet privremen i da jezik nudi samo prividnu stabilnost.*²²

Kroz kontrolu jezika, Oceana potiskuje individualnost i stvara homogenizirane identitete koji su podložni promjeni i manipulaciji. Michel Foucault ističe važnost kontrole misli i diskursa u okviru moći. U romanu "1984", Oceana koristi kontrolu nad medijima, propagandom i stalnom prisutnošću Velikog Brata kako bi nadzirala i oblikovala misli svojih građana, kao što Foucault naglašava:

*Moć proizvodi istinu i oblikuje diskurs te tako kontrolira naše misli i ponašanje.*²³

Upravo taj mehanizam kontrole misli omogućava Oceani da održava svoju totalitarnu vlast i sprječava pojedince da se odupru. Psihoanalitička teorija, posebno ona Sigmunda Freuda, istražuje odnos između nesvjesnog, potisnutog i individualnosti.

*Uvijek treba imati u vidu da se psihoanaliza, kao i književnost, dobrim dijelom, bave ljudskim motivima i na suptilan način opisuju i razjašnjavaju uzroke čovjekove djelatnosti.*²⁴

---

²⁰ Barthes, R. (1977). *Image Music Text*. London: Fontana Press, str. 25.

²¹ Orwell, G. (1984). *1984*. Beograd: Beogradski izdavačko-grafički zavod, str. 233.

²² Jacques, D. (1976). *O gramatologiji*. Sarajevo: Veselin Masleša, str. 42.

²³ Foucault, M. (1997). *Nadzirati i kažnjavati*. Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, str. 93.

²⁴ Martinović, Ž. (2012). *Ogledi o psihoanalizi i psihologiji književnosti*. Podgorica: Institut za crnogorski jezik i književnost, str. 16.

U “1984”, potiskivanje individualnosti igra ključnu ulogu u održavanju totalitarnog režima. Orwell nam pokazuje kako Oceana koristi razne tehnike, poput lišavanja seksualnog nagona, koji je Partiji bio opasan te ga je skrenula u stranu i iskoristila za svoje potrebe:

*Nije u pitanju bilo samo to što seksualni nagon stvara svoj sopstveni svet koji je Partiji van kontrole te ga zato treba uništiti, ako je moguće. Važnije je bilo to što seksualno lišavanje stvara hysteriju, koja je dobrodošla jer se može preobraziti u groznicu ratobornosti i obožavanje vođe.*²⁵

Freud bi to opisao kao sukob između ida i superega, gdje je *id nagon za individualnošću, a superego internalizirani autoritet koji ograničava individualnost.*²⁶

U tom sukobu, individualnost je suzbijena u korist kolektivnog identiteta. Jacques Lacan koristi koncept ogledala kako bi objasnio formiranje identiteta. U “1984”, ogledalo ima simbolično značenje koje seže dalje od njegove doslovne prirode. Kroz konstantno nadziranje i kontrolu, Oceana manipulira slikom koju pojedinci imaju o sebi, a time i njihovim identitetima. Kao što Lacan navodi:

*Ogledalo je simbol naše percepcije samih sebe i ključni je element u oblikovanju identiteta.*²⁷

Kroz manipulaciju ogledalom, Oceana oblikuje identitete svojih građana prema vlastitim ciljevima. Protagonist Winston Smith postaje žrtva totalitarne vlasti koja pokušava kontrolirati svaki aspekt ljudskog života, posebno misli i svijest pojedinaca:

*Posredi je problem trajnog uobličavanja svesti kako upravljačke grupe tak i one šire, izvršne grupe koja se nalazi odmah ispod nje. Na svest masa je jedino potrebno uticati negativno.*²⁸

Winstonova sudbina odražava unutarnje kontradikcije i sukob s distopijskim sistemom, koji proizvode tjeskobu i nespojivost s dehumanizirajućom stvarnošću. Kroz analizu karaktera, postupaka i interakcija protagoniste, možemo razumjeti složenost i dubinu Orwellove vizije distopijskog svijeta. Winston Smith, simbolizirajući običnog čovjeka, suočava se s manipulacijom i nadzorom od strane Velikog Brata. Njegova intelektualna radoznalost i žudnja za slobodom razmišljanja suprotstavlja se totalitarnom sistemu u kojem je vlast nametnuta beskompromisnom kontrolom.

²⁵ Orwell, G. (1984). *1984*. Beograd: Beogradski izdavačko-grafički zavod, str. 123.

²⁶ Larsen, R. J. i Buss, D. M. (2008). *Psihologija ličnosti*. Jastrebarsko: Naklada Slap, str. 282.

²⁷ Lacan, J. (1977). *Écrits : à selection*. London: Norton & company, str. 52.

²⁸ Orwell, G. (1984). *1984*. Beograd: Beogradski izdavačko-grafički zavod, str. 190.

Kroz Winstonov lik, Orwell nam omogućava uvid u sukob između individualne slobode i opresivne moći. U svojim pokušajima da očuva svoju ljudskost, Winston se bori protiv unutarnjih kontradikcija koje proizlaze iz njegove svijesti o distopijskom režimu Winston razmišlja:

*Ako je sve to istina, ako nije ništa od ovoga stvarno, tada su svi moji postupci bili besmisleni. Kakav je smisao u življenju u laži?*²⁹

Njegova unutarnja borba očituje se u nespojivosti njegove ljudske prirode s distopijskom stvarnošću. Winstonova tjeskoba i patnja proizlaze iz svijesti o njegovoj izoliranosti i nepodudarnosti s okolinom koju stvara totalitarni režim. On postaje svjestan svoje bespomoćnosti i nemoći da se suprotstavi sistemu koji ga guši:

*Toliko je jasno. Ako pobjedi, tada je sve dobro. Ako izgubi, tada je sve loše.*³⁰

Ova rečenica odražava Winstonovu spoznaju da je njegova sudbina i osjećaj vrijednosti uvjetovana isključivo uspjehom ili neuspjehom njegove borbe protiv kontrole uma. Orwellova vizija tjeskobe kao posljedice sukoba između pojedinca i distopijske stvarnosti duboko prodire u ljudsko iskustvo. Kroz Winstonovu perspektivu osjećamo teret nespojivosti s okruženjem koji se ne ogleda samo u suzbijanju slobode mišljenja, već i manipulaciji historijom i jezikom. U trenutku kada Winston promatra propagandni plakat koji prikazuje lik Velikog Brata govori:

*On je bio kao neka vrsta kristala ili sata ili, možda, već je bio mrtav. Tko zna?*³¹

Ovaj citat ilustrira Winstonovu tjeskobu i zbunjenost, dok se suočava s konstantnim preoblikovanjem stvarnosti i neizvjesnosti u kojoj živi. Orwellova kritika totalitarizma izražena je kroz Winstonovu karakterizaciju kao žrtve kontrole misli. Njegova unutarnje borbe, kontradikcije i tjeskoba odražava autentičnost ljudskog iskustva suočenog s autoritarnim režimom. Orwell je koristio Winstonov lik kako bi nam pokazao da čak i u najekstremnijim okolnostima individualna sloboda i ljudska svijest imaju snagu i važnost. Orwell nas, kroz Winstonovu patnju, podsjeća na važnost otpora i borbe protiv tiranije, ma koliko beznadno to može izgledati. U današnjem vremenu mediji igraju ključnu ulogu u oblikovanju našeg svakodnevnog iskustva. Jedan od najuticajnijih medija je televizija, čiji je domet i moć manipulacije uveliko porastao zahvaljujući njenoj sposobnosti da nas informira, zabavlja, ali i provjerava na isti način,

---

²⁹ Orwell, G. (1984). 1984. Beograd: Beogradski izdavačko-grafički zavod, str. 67.

³⁰ Ibid, str. 162

³¹ Ibid, str. 40.

dovodeći nas do mentalne iscrpljenosti, gubitka kontrole nad vlastitim vremenom te indoktrinacije putem medija:

Pronalazak štamparije je, međutim, olakšalo manipulisanje javnim mnenjem, a film i radio su taj proces odveli još dalje. S razvojem televizije, i tehničkim napretkom koji je omogućio da jedan isti instrument može istovremeno primati i odašiljati, došao je kraj privatnom životu.³²

Orwell je u romanu “1984” opisao totalitarni režim koji je koristio Veliki brat kako bi manipulirao i kontrolirao ljude putem televizije. Uz pomoć tehnologije, vlast je mogla promatrati svaki pokret, riječ i misao pojedinca i na taj način se televizija koristila kao sredstvo kontrole i “pranja mozga”, usmjeravajući misli i postupke ljudi prema ciljevima vlasti. U romanu “1984”, stanovnici društva pod stalnim su nadzorom i izloženi neprekidnom bombardiranju propagandom i manipulativnim informacijama. Ova konstantna prisutnost televizije dovodi do prenaprezanja uma, što rezultira gubitkom kritičkog razmišljanja i sposobnosti da se promatra stvarnost izvan nametnutog okvira. Orwellova vizija društva koje je potpuno iscrpljeno medijskim nadzorom upozorava nas na opasnosti prevelikog uticaja i ovisnosti o društvenim medijima primjerom stanovnika koji su uvjetovani da stalno prate televizijske emisije i prihvataju ih kao jedini izvor istine. Kroz “lažne vijesti” i propagandu, vlast manipulira njihovu percepciju svijeta i kontrolira njihove misli. Ova ovisnost o stalnom praćenju i pasivnom prihvatanju onoga što se prikazuje na ekranu dovodi do gubitka vlastite autonomije i sposobnosti da se donose neovisne odluke. Također se gubi sposobnost kritičkog razmišljanja i analize informacija, jer se prihvata sve što televizija nudi kao istinu, imajući moć da kontrolira naše vrijeme i čini nas ovisnim o konzumiranju sadržaja koji nam nudi.

U romanu “1984”, stanovnici su prisiljeni gledati propagandne emisije i ispunjavati određene kvote gledanja. Oni nemaju kontrolu nad vlastitim vremenom, već su prisiljeni pridržavati se nametnutog rasporeda, a gubitak takve vrste kontrole dovodi do pasivnosti i nedostatka motivacije za aktivno sudjelovanje u društvu. Djelo nas podstiče da razmotrimo širu poveznicu između umnih bespuća u romanu i slike modernog čovjeka. Orwell je pronicljivo predvidio mnoge aspekte savremenog društva koji su postali stvarnost i čovjeka koji se suočava s izazovima digitalnog doba i novim

---

³² Orwell, G. (1984). 1984. Beograd: Beogradski izdavačko-grafički zavod, str. 188.

oblicima manipulacije. Dok tehnologija neprestano uznapreduje, naša stvarnost se sve dublje zarobljava u mreži digitalnih medija, čime postupno gubimo kontrolu nad vlastitim bićem. Kao lutalice izgubljene u beskrajnom labirintu virtuelnih svjetova, naša svakodnevica postaje taoc tehnološke ovisnosti. Dok se prepuštamo zasljepljujućem sjaju ekrana, neprimjetno gubimo dodir sa stvarnošću, a naše postupke i izbore vodi nepredvidivi algoritam. Poput marioneta izgubljenih u mreži digitalnog uticaja, izgubljena je suverenost nad našim vlastitim životom. Umjesto da vodimo, postajemo vođeni, zatočeni u beskonačnoj spirali stalne stimulacije i ovisnosti o virtualnom odrazu naše egzistencije. Dok tehnološka moć raste, dokidajući granice između stvarnosti i fantazije, naša autonomija postaje sve tanja. Gubitak kontrole nad sopstvom odražava se u neuhvatljivom trenutku, kao tajanstvena magla koja prekida vezu između onoga što jesmo i onoga što postajemo. Dok se tehnologija uzdiže, čini se da s njom nestaje naša sposobnost da koračamo slobodnim koracima. U tom mračnom labirintu ovisnosti, pitamo se: Da li smo postali zatočnici digitalne zavrzlane, gubeći se u nepreglednom zapletu, ili možda, kao što Herkules pronađe put kroz tamnu šumu, postoji izlaz koji će vratiti našu izgubljenu kontrolu nad vlastitim sudbinama?

Izgubljenost, beznade i pronalaženje smisla u savremenom svijetu: Egzistencijalistički aspekti samopoimanja u romanu “Stranac”

*Život nije prvenstveno potraga za zadovoljstvom, kao što je Freud vjerovao,
ili potraga za moći, kako je učio Alfred Adler, već potraga za smislom.
Najveći zadatak svake osobe je pronaći smisao u svom životu.*

- Viktor Emil Frankl

Izgubljenost i beznade su ukorijenjene teme u ljudskoj egzistenciji, koje su odavno intrigirale filozofe, psihologe i književnike. Ove teme često stoje kao središnja pitanja o svrsi i smislu života, a njihova posebna izraženost dolazi do izražaja u okvirima egzistencijalističke filozofije, koja se usredotočuje na pitanja postojanja, slobode i odgovornosti pojedinca.

Prema mišljenju Milivoja Solara, *u užem smislu egzistencijalizmom se naziva smjer u filozofiji i književnosti koji najbolje izražava jedna faza stvaranja francuskog filozofa Jeana-Paula Sartrea*³³, koji je bio i književnik kao i mnogi drugi egzistencijalistički filozofi - dramski pisci i romanopisci - dok su se neki psihijatri, naročito pripadnici egzistencijalističke škole, bavili filozofijom i književnošću.³⁴

Zurovac tvrdi da je ovaj fenomen razumljiv putem inherentne sposobnosti egzistencije da se izrazi, težeći prema širim okvirima nego što to omogućavaju konvencionalni *zatvoreni sistemi opštosti*³⁵ u tradicionalnoj filozofiji. Naime, *pojedična egzistencija ne može se izraziti jezikom apstraktnih pojmova a da se pri tome ne razbije i otuđi.*³⁶

Prema Martinovićevom stanovištu, upravo ta intenzivna fokusiranost ima tendenciju da produbi povezanost između područja psihoanalize i psihijatrije, s jedne strane te egzistencijalističke filozofije i egzistencijalne proze, s druge strane, stvarajući tako prisniju i dublju vezu među njima.³⁷

³³ Solar, M. (2001). *Teorija književnosti*. Zagreb: Školska knjiga, str. 275.

³⁴ Martinović, Ž. (2012). *Ogledi o psihoanalizi i psihologiji književnosti*. Podgorica: Institut za crnogorski jezik i književnost, str. 123.

³⁵ Zurovac, M. (1978). *Umjetnost i egzistencija. Vrijednost i granice Sartrove estetike*. Beograd: Nip Mladost, str. 126.

³⁶ Ibid, str. 126.

³⁷ Martinović, Ž. (2012). *Ogledi o psihoanalizi i psihologiji književnosti*. Podgorica: Institut za crnogorski jezik i književnost, str. 123.

U eri moderniteta, ukorijenjenog u kontekstu turbulentnih promjena nakon dva svjetska rata, svjedočimo dramatičnom pojačanju emocionalne konfuzije, sveprisutne depresije, uznemirujućeg straha i sve više izraženog osjećaja otuđenja koji se proteže poput mračnih niti kroz tkanje ljudskih interakcija širom globalnog pejzaža.

U ovom unutarnjem haosu i nesigurnosti, procvjetali su novi filozofski i književni pravci, reflektirajući suptilne pukotine u temeljima kolektivne svijesti.³⁸

U tom intelektualno nabijenom ambijentu, upijenom nesigurnošću i nelagodnom, Camusijeva literarna djela postaju svjetionici razumijevanja, odgovarajući na izazove koje postavlja besmislenost postojanja unutar okvira materijalističke dominacije nad duhovnim vrijednostima. Kroz svoja literarna iskustva, Cami hrabro ispituje procijepe između pojedinca i okoline te pokušava prodrijeti u tijelo i dušu pojedinca suočenog sa suštinskom neshvatljivošću svijeta. Naizgled nezainteresirani protagonist Merso, postaje vođenička figura neizvjesnosti, razotkrivajući našu kolektivnu zbuđenost, unutarnju frustraciju i osjećaj otuđenosti. Njihova sudbina postaje ogledalo u kojem se možemo prepoznati, podsjećajući nas na univerzalnost ljudskih borbi i sumnji koje prolaze kroz srce modernog čovjeka. Kroz roman "Stranac" Cami se suočava s temeljnim izazovima modernog vremena i neumorno postavlja pitanja o suštini života, svrsi postojanja i traganju za smislom. U svjetlu sveprisutne tehnološke, društvene i kulturološke transformacije, djelo predstavlja duboko uranjanje u suštinu ljudske egzistencije, s nadom da će njegove riječi služiti kao uporište za suočavanje s izazovima modernog doba. Roman "Stranac" Alberta Camusija, objavljen 1942. godine, prodire u navedene teme putem svog glavnog junaka, Merso koji se suočava s apatičnim okruženjem koje se čini lišenim smisla i svrhe. Djelo pažljivo iscrtava život Mersoa kao lika neosjetljivog i apatičnog prema događajima oko sebe. Njegova emotivna distanca i ravnodušnost prema svijetu sugeriraju osjećaj izgubljenosti i beznada, ključne karakteristike egzistencijalističkog pristupa. Merso se može posmatrati kao paradigmatičan primjer manifestacije Camusijevog svjetonazora u vezi sa ljudskom egzistencijom. U skladu sa Camusijevim filozofskim stanovištem, Merso personifikuje individuu koja je sposobna da dosegne unutarnje zadovoljstvo jedino ukoliko usvoji usađeno saznanje o inherentnom apsurditetu ljudskog života.

---

³⁸ Popić, P. M. (2019). Otudenost čoveka pred talasom modernizacije na primeru Kavabatine „Snežne zemlje“ i Kamijevog „Stranca“. *Orijentalistika juče-danas-sutra: zbornik radova*. Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, str. 730.

U skladu sa ovim tumačenjem, Merso je oličenje čovjeka koji ne teži bježanju od paradoksa i besmisla postojanja, već naprotiv, usvaja ga kao osnovnu pretpostavku. Njegova transformacija i put ka emotivnom ispunjenju ogledaju se u sposobnosti da uspostavi sklad sa apsurdnošću života putem introspekcije i prihvatanja. Ovaj prikaz Camusijevog stava posredstvom glavnog lika ukazuje na duboku filozofsku refleksiju o prirodi sreće u svjetlu nepopustljivog suočavanja sa egzistencijalnom nepredvidivošću. Ovaj konceptualni sklad sa Camusijevom perspektivom izražava se kroz Mersoovu sposobnost da živi u skladu sa apsurdnim aspektima života, što ne samo da ističe esencijalno tumačenje apsurdna, već i postavlja temelje za unutrašnju ravnotežu i zadovoljstvo. Camusijev opis Mersoa kao nekoga ko ne pridaje veliku važnost društvenim normama i konvencijama jasno reflektira ove temeljne egzistencijalističke vrijednosti.

Egzistencijalizam ističe da pojedinac nema unaprijed nametnutu svrhu ili smisao, već da je suočen sa slobodom da sam oblikuje te aspekte svog postojanja.

*Sartrova filozofija u cjelini, svojim zalaganjem za apsolutnu slobodu čovjeka, učenjem o tome da čovjek slobodno izabire u vlastitom životu ono što će biti, i učenjem o projektu kao slobodnom nacrtu vlastitog budućeg postojanja, djelovala je na tematiku i terminologiju jednog tipa književne kritike koji je književna djela uglavnom nastojala analizirati u kontekstu filozofske problematike koja je u njima sadržana*³⁹, pojašnjava Solar.

U “Strancu”, Merso se suočava s ovim izazovom. Njegova ravnodušnost prema društvenim očekivanjima i emocijama, kao i njegova nesposobnost da pronađe smisao u svakodnevnim interakcijama, jasno izražava egzistencijalistički koncept besmisla. Jedan od ključnih trenutaka u romanu je Mersoovo suđenje nakon što ubije čovjeka na plaži. Njegova reakcija na odluku suda i način na koji izražava svoje misli svjedoče o njegovoj unutarnjoj borbi i nedostatku jasne svrhe u svom životu. Dok je svjestan svoje slobode i odgovornosti, Merso se istovremeno suočava s osjećajem beznadnosti pred sudom koji pokušava nametnuti svoje norme i vrijednosti. Egzistencijalistički koncepti prožimaju Mersoovo samopoimanje i način na koji on tumači svijet oko sebe. Koncepti kao što su sloboda, odgovornost i osjećaj izgubljenosti, ne samo da oblikuju njegovu egzistenciju, već i postaju temeljni elementi njegovog mentalnog previranja, koje

---

³⁹ Solar, M. (2001). *Teorija knjižvnosti*. Zagreb: Školska knjiga, str. 275.

postaje simbol njegove egzistencije u svijetu koji se čini lišenim smisla. Sloboda je ključni aspekt egzistencijalističke filozofije, a Mersoova percepcija slobode izražava se kroz njegovo odbijanje pridržavanja konvencionalnih društvenih normi i očekivanja. On se ne povodi za društvenim konvencijama, već djeluje prema svojim nagonima i trenutačnim osjećajima. To se posebno jasno očituje u njegovoj spremnosti da prizna svoju neosjećajnost prema majčinoj smrti i u njegovom odnosu prema vezama i emocijama. Kroz ovakvo ponašanje, Merso postavlja temeljno pitanje slobode – može li pojedinac biti istinski slobodan ako se odmiče od društvenih normi koje guše autentično izražavanje njegove egzistencije? Odgovornost je drugi ključni aspekt egzistencijalizma koji utiče na Mersoov karakter, koji se suočava s odgovornošću nakon što je počinio ubojstvo. Međutim, njegova ravnodušnost prema društvenim očekivanjima i emocijama čini da se osjećaj odgovornosti doima manje težim. Merso odbija osjećaj krivnje i kaje se, ne zato što je ubio, već zato što je prekršio društvene norme. Kroz ovu dinamiku, roman istražuje kako osjećaj odgovornosti može biti subjektivan i kako društvo nameće svoje vrijednosti i očekivanja na pojedince. Osjećaj izgubljenosti ili apatija naglašava Mersoovu percepciju svijeta koji mu se čini lišen smisla. On se često osjeća kao stranac u svijetu oko sebe, kao da je njegovo bivstvovanje bez svrhe. Ovaj osjećaj izgubljenosti pojačava njegovu unutarnju borbu i doprinosi njegovoj ravnodušnosti prema događajima i ljudima oko sebe. Iako bi se mogao činiti kao apatičan lik, Merso zapravo istražuje dublje pitanje čovjekove prisutnosti u svijetu – postoji li intrinzični smisao ili je smisao nešto što pojedinac treba pronaći i konstruirati u svijetu bez unaprijed određenog značenja?

Mersoova unutarnja borba s ovim egzistencijalističkim konceptima oslikava kompleksnost ljudske egzistencije i suočavanja s pitanjima o smislu, slobodi i odgovornosti. Kroz njegov lik, roman postavlja izazov čitatelju da razmisli o vlastitim uvjerenjima o svrhovitosti življenja, društvenim normama i osobnoj slobodi. Ova složena dinamika doprinosi filozofskom razmatranju i čini Merso simbolom egzistencije u svijetu koji zahtijeva traženje smisla u slobodi i odgovornosti, unatoč osjećaju izgubljenosti. Kroz roman "Stranac" i njegove paralele s egzistencijalističkim teorijama, dobivamo dublji uvid u Mersoov doživljaj postojanja u svijetu koji djeluje letargično. Ova analiza pomaže otkriti kako egzistencijalistički koncepti oblikuju njegovu percepciju samoga sebe i svijeta oko njega, izlažući prisne vezu između

pojedince, njegovih izbora i nesigurnosti pred beskonačnim pitanjima postojanja. Sartrova teza o tome da ljudska suština nije unaprijed određena ili fiksirana, već se oblikuje putem slobodnih izbora, ima dublje implikacije u razumijevanju ljudske prirode. Ova perspektiva pruža znanstveni okvir za analizu ljudskih ponašanja, stavova i interakcija. Primjerice, sociološke i psihološke studije mogu istraživati kako pojedinci donose odluke u skladu sa svojim životnim okolnostima i unutarnjim uvjerenjima te kako ovi izbori oblikuju njihovu osobnu evoluciju i razvoj. Protagonista romana, obilježen svojom izrazitom neangažiranošću prema društvenim konvencijama i emocijama, postavlja čitalačko čelo pod reflektirajuće svjetlo o suštini smisla i svrhe života. Mersoova borba srca i uma, utemeljena na potrazi za značenjem, čini se kao prizor koji se izravno proteže prema egzistencijalističkim pitanjima o slobodi, smislu i emocionalnoj distanci.

U samom srcu Mersoove neosjetljivosti prema smrti vlastite majke ogleda se temeljni egzistencijalistički koncept besmisla i apsurdna, koji je *posledica otuđenja od društva, shvatanja svakodnevnog života kao besmislene rutine, spoznaje o vremenu koje neumitno prolazi i svesti o smrti i konačnosti našeg postojanja. Ravnoteža između sveta i čoveka - individue do apsurdna je poremećena. Čovek pokušava da se ponaša racionalno, stavljajući u prvi plan svoju slobodu misli i izražavanja, pokušavajući da dokuči smisao postojanja, dok svet, zarobljen svojim normama i strogim pravilima kauzalnosti, tu racionalnost odbacuje. Ovaj nesklad pojedinca i društva nužno dovodi do tragičnih situacija i osećaja kod čoveka da je stranac u svetu.*⁴⁰

Kontrastirajući s tradicionalnim očekivanjima da će takve okolnosti izazvati osjećaj tugovanja, Merso pokazuje nedostatak konvencionalnih emocionalnih reakcija. Njegovo ponašanje kao pasivnog promatrača vlastitog života otkriva Sartreovu teoriju da život nema prethodno definiranu svrhu te da pojedinci suočeni s besmislenošću svijeta nastoje pronaći vlastite svrhe. Daljnja analiza Mersoove nezainteresiranosti za izgradnju emocionalne veze sa životom, uključujući njegovu vezu s Marijom, osvjetljava dublju emocionalnu distancu koja ga karakterizira. Kroz tu vezu, Merso pokazuje neosjetljivost prema Marijinim emocijama i potrebama, stvarajući sliku o njegovoj uskraćenosti za dublje povezivanje s drugim ljudima. Nevažno mu je da li ga

---

⁴⁰ Popić, P. M. (2019). Otudjenost čoveka pred talasom modernizacije na primeru Kavabatine „Snežne zemlje” i Kamijevog „Stranca”. *Orijentalistika juče-danas-sutra: zbornik radova*. Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, str. 721.

Marija voli ili ne, a nimalo zainteresiran da prijedlog za sklapanje braka, on to može da učini, ali i ne mora:

*Te večeri Marija dođe po mene i upita me da li bih se s njom oženio. Odgovorih joj da mi je to svejedno i da bismo mogli to učiniti ako ona želi. Tada je ona htela da zna da li je volim. Odgovorih joj, kao što sam to već jednom učinio, da to ništa ne znači, ali da sam siguran da je ne volim.*⁴¹

Ovo je još jedan podsjetnik na Sartreovu tezu da pojedinci sami stvaraju svoje vrijednosti i smisao te da odluke koje donose izražavaju njihovu potragu za identitetom unutar nesigurnosti i besmisla života. Kroz Mersoovu pasivnost u društvenim interakcijama te njegovu distancu prema društvenim konvencijama, autor je iznio potresnu priču o njegovoj unutarnjoj borbi s egzistencijalnom nesigurnošću. Mijatović Popić objašnjava šta se krije iza istrajno hladnog razmatranja vremena i okružujućeg prostora:

*Uporno distancirano posmatranje okolnog sveta reflektuje čovekovu zaokupljenost elementarnim egzistencijalnim pitanjima i njegovu agoniju pred spoznajom o nestalnosti svega zemaljskog, naglašavajući važnost opipljivih, vidljivih detalja imanentnih fizičkoj sferi. Sjedinjeni sa čudnim spletom neumoljivih prirodnih sila, Merso i Šimamura u čulno-iskustvenom svetu pronalaze način da se trgnu iz učmale stvarnosti i bar na kratko dušu ispune intenzivnim doživljajima. Čini se da je svrha prirode bila da probudi u njima svest o apsurdnom ljudskom postojanju simbolišući, u katarzičnom smislu, konačno oslobođenje njihovih utamničenih bića.*⁴²

Posebno je to primjetno na suđenju za ubojstvo, gdje Mersoova neobična reakcija i izostanak emotivnog izraza stvaraju kontrast s društvenim očekivanjima. Kroz ovaj aspekt romana, jasno se ogledaju egzistencijalističke ideje o individualnoj slobodi i odgovornosti, naglašavajući ulogu pojedinca u oblikovanju vlastite sudbine. Kroz povijest, mnogi pojedinci su svojim životom i djelom potvrdili egzistencijalne ideje. Naprimjer, filozof Friedrich Nietzsche naglašavao je koncept nadčovjeka, *pionira koji prekoračuje granice poznatog, svjesni subjekt vječnog povratka, borac protiv okoštalih klišeja kao što je misao da sve mora proći i upasti u ponor kaosa. On nadilazi rugobu ovog današnjeg modela morala koji ograničava punoću života. Zadaća je nadčovjeka*

⁴¹ Camus, A. (1998). *Stranac*. Sarajevo: Svjetlost, str. 27.

⁴² Popić, P. M. (2019). Otudjenost čoveka pred talasom modernizacije na primeru Kavabatine „Snežne zemlje“ i Kamijevog „Stranca“. *Orijentalistika juče-danas-sutra: zbornik radova*. Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, str. 725.

*još naučiti promatrati život izvan začaranog kruga misli koja robuje prisili razumski određene spoznaje. Odbaciti golemi kompleks iluzija neizrecivo je teško.*⁴³

Nadžovjek označava individu u koja je sposobna da se oslobodi okova konvencija i da preuzme odgovornost za vlastitu evoluciju. To podrazumijeva hrabro suočavanje s unutarnjim konfliktima, preispitivanje vlastitih vrijednosti i prelazak preko društvenih barijera. Kroz ovaj proces, nadčovjek bi postao kreator vlastite sudbine, oblikujući svoju egzistenciju s razumijevanjem i svjesnošću. Dakle, Nietzscheova koncepcija nadčovjeka nije samo puka futuristička vizija, već i filozofski poziv za samospoznajom, razvojem potencijala i ostvarivanjem punog čovječanstva. Ova ideja otvara put ka razmišljanju o prirodi, slobodi i odgovornosti ljudske egzistencije te naglašava neophodnost konstantnog rasta i transformacije kako bi se dosegnuo istinski potencijal ljudske naravi. Mersoova percepcija svijeta kao besmislenog i haotičnog prožima njegovo unutarnje iskustvo, što se ogleda u njegovim postupcima i reakcijama, koje su ogledalo njegovog beznada i očajanja, koje Kierkegaard, prema mišljenju Golubović, prikazuje kao smrtne bolesti:

*Beznade jest jedna vrsta doživljavanja umiranja, ali bez mogućnosti da se zaista umre i to je zapravo i problem, jer čovjek želi, a ne može umrijeti, želi se osloboditi sebe, jer nije zadovoljan sobom onakvim kakav jest. Kierkegaard misli da čovjek uopće ne bi mogao biti beznadan i očajavati da u njemu nema ničega, tj. on pretpostavlja da u čovjeku postoji nekakva 'klica vječnosti'.*⁴⁴

Mersoova nesposobnost da pronade dublji smisao ili svrhu u svojim djelima jasno upućuje na temu beznada. Sartreova teza o tome da je pojedinac slobodan oblikovati vlastite vrijednosti i smisao svojeg postojanja naglašava da smisao ne postoji inherentno, već je rezultat subjektivnih interpretacija.⁴⁵

Mersoova odsutnost bilo kakve želje za pronalaskom dubljeg smisla u svojim postupcima, bilo da je riječ o njegovoj vezi s Marijom ili njegovim pasivnim reakcijama na društvene interakcije, odražava odsutnost vlastitih subjektivnih smislenih okvira. Sloboda i odgovornost predstavljaju temeljne koncepte egzistencijalističke filozofije, čijim se analitičkim okvirom Sartreova teorija prožima u razumijevanju Mersoove kontroverzne odluke da ubije Arapa. Ova presudna odluka Mersoa prožeta je

⁴³ Šuran, F. (2003). Sudbina nadčovjeka kao vječni povratak sebi. *Metodički ogledi*, 10(1), str. 9-10

⁴⁴ Golubović, A. (2008). Recepcija Kirkegaarda u Hrvatskoj. *Filozofska istraživanja*, 28(02/110), str. 261.

⁴⁵ Grujić, B. (2019). Sartrovo fenomenološko-ontološko utemeljenje slobode kao načina čovekova bitka. Čemu: časopis studenata filozofije, 15(26), str. 117.

implikacijama slobodnog izbora i odbacivanja društvenih normi, a njeno istraživanje otvara značajno polje za analizu koncepta odgovornosti unutar egzistencijalističke paradigme. Filozofski koncept slobode, kako ga razmatra Jean-Paul Sartre, naglašava da pojedinac ima potpunu autonomiju u donošenju izbora i oblikovanju svog života.

Sartre iznosi ideju da *postojanje prethodi suštini*⁴⁶, ističući da pojedinac prvo postoji, a tek onda kreira svoju bit. Ova koncepcija naglašava da pojedinac nije unaprijed predodređen za određene uloge ili moralne norme te da je slobodan oblikovati svoj identitet kroz svoje izbore. Mersoova odluka, svjedoči o njegovoj sposobnosti donošenja vlastitih izbora neovisno o konvencijama i očekivanjima društva, da ubije Arapa jasno reflektira ovu egzistencijalističku teoriju slobode. Ubistvo nije motivirano društvenim normama ili moralnim vrijednostima, već proizlazi iz unutarnjeg impulsa i autonomije. U skladu s Sartrovom perspektivom, Merso bi vjerojatno preuzeo potpunu odgovornost za svoje postupke, čak i ako su ti postupci izvan granica društveno prihvatljivog. Sartre tvrdi da svaki pojedinac snosi odgovornost za posljedice svojih izbora, bez obzira na to jesu li izbori u skladu s društvenim normama ili ne:

*Čovjek je osuđen na slobodu jer nije sam sebe stvorio, no iako slobodan, jednom kad je bačen u svijet odgovoran je za sve što čini.*⁴⁷

Ovaj koncept odgovornosti naglašava Mersoovu individualnu angažiranost prema činu ubojstva, uprkos društvenoj osudi i moralnoj kontradikciji. Sartreova teorija o slobodi i odgovornosti pruža dublje razumijevanje Mersoove odluke i njenih implikacija za njegovu unutarnju egzistenciju. Egzistencijalistički pristup ističe da je Merso suvereni stvaratelj svoje vlastite sudbine i suočava se s posljedicama svojih izbora, kako za sebe tako i za druge. Kroz ovu analizu, postaje jasno kako koncepti slobode i odgovornosti oblikuju način na koji percipiramo Mersoovu odluku i kako on preuzima odgovornost za svoje postupke uprkos njihovoj kontroverznosti. Mersoov napor da pronađe smisao u svom postojanju, usred osjećaja beznada, predstavlja emocionalno i filozofsko putovanje koje se ogleda u složenoj psihološkoj dinamici ovog lika. Ova potraga za smislom ima značajne implikacije kako za njegovo samopoimanje tako i za razumijevanje egzistencijalističke filozofije i fenomena melanholije u kontekstu književnosti. Na mnogo mjesta u romanu Merso pokazuje znakove neobične disocijacije i emocionalne distanciranosti prema svojim vlastitim osjećajima i iskustvima.

---

⁴⁶ Sartre, J. P. (1964). *Egzistencijalizam je humanizam*. Sarajevo: Veselin Masleša, str. 5.

⁴⁷ Ibid, str. 10.

Međutim, ne možemo zanemariti da njegovi trenuci sreće, poput osjećaja sunčevih zraka na koži ili senzualnih trenutaka s Marijom, otkrivaju njegovu potrebu za povezanošću i smislom. Ovi trenuci svjetla unutar tamne pozadine beznađa upućuju na Mersoovu ukorijenjenu želju da pronađe svrhu i smisao u svom postojanju. Ova dinamika jasno reflektira osnovne koncepte egzistencijalizma koji teže otkriti smisao kroz individualna iskustva i slobodnu volju. S obzirom na melanholiju, Mersoov karakter možemo promatrati kao kompleksno ljudsko biće koje se bori s unutarnjim konfliktima, tjeskobom i nedostatkom svrhe. U slučaju Mersoa, njegova melanholična percepcija svijeta i nedostatak emocionalnog odgovora na različite situacije ukazuju na osjećaj tuge i praznine. Ali, njegovi trenuci sreće također sugerišu na borbu protiv nje same i nastojanje da se pronađe svrhu i radost uprkos teškoćama.

Književnost, kao umjetnost koja istražuje ljudske unutarnje svjetove i kompleksnosti, omogućava dublje razumijevanje i Mersoovih unutarnjih konflikata. Egzistencijalistička književnost, poput romana "Stranac", pruža uvid u likove koji se suočavaju s postojanim pitanjima smisla i slobode. Protagonista traga za smislom neovisno o beznađu i njegovi trenuci sreće postaju ogledalo naših vlastitih unutarnjih turbulencija i potrebe za smislom u svijetu koji često izgleda besmislen. Roman predstavlja vrlo slojevit tekst koji pruža brojne mogućnosti za dublje razumijevanje ljudskoga života i složenosti karaktera. Jedan od fascinantnih aspekata ovog romana je upravo Mersoov karakter, čiji postupci i odluke otvaraju prozor u analizu društvene konformnosti i odbijanja iz perspektive književnosti i psihologije. U kontekstu Sartreove egzistencijalističke filozofije, Merso se može dublje interpretirati kao individua koja se usprotivila nametnutim društvenim ulogama i očekivanjima, istražujući suštinsku slobodu pojedinca u izražavanju i doživljavanju vlastite egzistencije. Njegovo ponašanje i unutarnje stanje mogu se analizirati kroz Sartreovu prizmu autentičnosti, odgovornosti i koncepta ništavila. Mersoova odluka da ne izrazi konvencionalne emocije ili ne pokaže suosjećanje nakon smrti majke odražava njegovu autentičnost to jest težnju da živi u skladu sa svojim vlastitim iskustvima i osjećajima, umjesto da se pridržava očekivanja društva.

*Kami u Pobunjenom čovjeku piše: 'Bunim se, dakle postojim' - što znači da je u suštini egzistencije pobuna.*⁴⁸

Prema riječima Mersoa, nema sumnje da je on volio svoju majku. Međutim, to po njemu ništa ne znači, jer *sva zdrava bića poželela su, više ili manje, smrt onima koje su voleli.*⁴⁹

Sartre je naglašavao važnost autentičnog postojanja, gdje pojedinac prepoznaje svoju slobodu i odgovornost u oblikovanju vlastitog života. Merso se, slično tome, suprotstavlja masi, kako je Sartre nazivao kolektivno društvo, i osjećajem besmisla koji proizlazi iz života vođenog tuđim normama i vrijednostima, a njemu se njegov nedvojbeno sviđao bez potrebe da ga mijenja:

*On me tada upita ne bih li želeo da promenim život. Odgovorih mu da se život ne može nikada promeniti i da u svakom slučaju jedan vredi koliko i drugi, i da mi se ovaj ovde baš sviđa. Izgledao je nezadovoljan, rekao mi je da uvek odgovaram drukčije od ostalog sveta, da nemam ambicija i da je to strašno za poslove. Zatim sam se vratio na posao. Voleo bih da ga nisam ozlojedio, ali nisam video razloga da menjam svoj život. Razmislivši dobro o svemu, nisam bio nesrećan. Dok sam bio student, imao sam mnogo ambicija ove vrste. Ali kad sam morao da napustim studije, shvatio sam odmah da je sve besmisleno.*⁵⁰

Njegova distanca prema tradicionalnim emocionalnim reakcijama može se tumačiti kao njegova reakcija na “seriju” života, linearni niz događaja i emocija koje društvo nameće. Uzimanjem kontrole nad svojim emocijama, Merso odbija biti zarobljenik takve serije i pokušava pronaći individualnu svrhu i smisao u svom postojanju, iako ga s druge strane čeka suočavanje s unutarnjim konfliktima. Mersoova autentičnost i borba za svoj osobni smisao života postaju simbolična reprezentacija egzistencije koja se ne podčinjava konvencionalnim normama. Kroz ovakvo tumačenje, Merso se interpretira kao lik koji želi živjeti autentično, suočiti se s vlastitim unutarnjim izazovima i odbiti život bez smisla unutar okvira nametnutih društvenih uloga. Psihološki posmatrano, njegova ciljana negacija emocionalnog aspekta predstavlja suštinski neefikasan trud da se ostvari ekskluzivno racionalan način života. Naime, ovakva strategija, iako može djelovati kao sredstvo za postizanje mentalne kontrole ili

---

⁴⁸ Martinović, Ž. (2012). *Ogledi o psihoanalizi i psihologiji književnosti*. Podgorica: Institut za crnogorski jezik i književnost, str. 32.

⁴⁹ Camus, A. (1998). *Stranac*. Sarajevo: Svjetlost, str. 40.

⁵⁰ Ibid, str. 27.

distanciranja od subjektivnih afekcija, često pokazuje ograničenu održivost u realnom svijetu zbog inherentne prirode ljudske psihe i emocionalne dimenzije ljudske egzistencije. Ovakav pristup potencijalno potiskuje bogatstvo emocionalne inteligencije i dubljih raznolikosti ljudskog iskustva, što može rezultirati narušenim međuljudskim odnosima, smanjenom sposobnošću donošenja informiranih odluka i, u nekim slučajevima, emocionalnim iscrpljivanjem. Važno je napomenuti da racionalnost i emocionalnost nisu inherentno nespojive dimenzije, već se, naprotiv, međusobno dopunjujući, mogu stvoriti uravnotežen pristup životu. Stoga, dok je namjerno zanemarivanje emocionalnog aspekta možda izražaj samokontrole ili nastojanja da se postigne intelektualna distanca, takva strategija može imati ograničen domet u ostvarivanju dubljeg i sveobuhvatnijeg smisla života. Integriranje emocija sa racionalnim razmišljanjem često omogućava obogaćenje ličnog iskustva i uspostavljanje dubljih veza sa sopstvenim i osjećanjima drugih.

Smrtna presuda, kao terminalna i neminovna posljedica, ne samo da označava fizički okončanje, već se također predstavlja kao katalizator duboke introspekcije te pruža snažan okvir za istraživanje autentičnosti ljudskog života. Unutar romana, ova smrtna presuda manifestira se kao nit koja povezuje sve elemente događajnog niza, unoseći dubinu i slojevitost u narativ. Smješten u društveni okvir gdje je označen kao subverzivan, a suočen s unutarnjom tjeskobom u okovima zatvorske ćelije uslijed neizbježnosti besmislenog zločina koji je počinio, antiheroj Camusijevog romana prolazi kroz proces autorefleksije. Otkriva da njegova egzistencija traži oprost, da je ispunjena propuštenim prilikama, nedostatkom osjećajnosti i ekscentričnošću. Ova transformacija razotkriva uvid da stvarnost ne priznaje slabost, bježanje od nje ili izbjegavanje izražavanja osjećaja - ona zahtijeva aktivno sudjelovanje, pripadnost društvu i suočavanje sa vlastitim emocijama. Uspostavljajući intiman kontakt sa svojim unutarnjim svijetom, dok čeka svoju smrtnu egzekuciju, Merso se povezuje s uspomenu na majku, razotkrivajući široki spektar njegove emotivne povezanosti. U tim trenucima spoznaje, svjetlo besmisla koje je osjećao tokom svog puta postaje još izraženije. Međutim, paradoksalno, on nalazi pripravnost za ponavljajuće proživljavanje tih iskustava, prihvatajući sudbinu koja ga čeka. Kroz ovaj put emotivnog i duhovnog buđenja, roman nam sugerira smisao unutar prividnog haosa i tjeskobe.

Putovanje tijela, vrtlog žudnje i traganje za izgubljenim: Samopoimanje kroz poeziju moderne i nasljeđe Sylvije Plath

Kakva je to moderna poezija/revolucija riječ?

Zdenko Lešić u svojoj knjizi "Teorija književnosti" kaže da moderna pjesma raskida sa tradicijom i po intenciji ona je uvijek nova, uvijek drukčija - teži novom, promjenjivom izričaju, a ako i ima na umu tradiciju, onda je to samo zato da bi joj se suprotstavila, to jest kontrirala ustaljenim obrascima.⁵¹

Industrijska revolucija, urbanizacija i rapidni društveni preokreti uticali su na način na koji su pjesnici percipirali svijet oko sebe. Klasični poetski oblici poput soneta, elegije, epitafa, epigrama, haiku, epitalama, gazela, himne više nisu bili adekvatni za izražavanje novih, kompleksnijih osjećanja i iskustava.

*Taj proces reforme lirskog pjesništva započeo je Charles Baudelaire, nastavili ga na još radikalniji način Arthur Rimbaud i Stéphane Mallarmé, a dovršili ga avangardni pjesnici XX stoljeća, koji su na različite načine obilježili krajnje granice do kojih se poezija može odvažiti: dadaizam, futurizam, kubofuturizam, ekspresionizam, unanimitizam, nadrealizam, hermetizam - različite su varijante u kojima su moderni pjesnici iskušavali nove mogućnosti pjesničkog govora.*⁵²

Jedan od najprovokativnijih oblika jezičke inovacije je preobražavanje konvencionalnog značenja riječi. Pjesnici često koriste riječi na neočekivane načine, dovodeći do pomaka u interpretaciji i stvarajući iznenađujuće kontraste. Ova promjena značenja pomaže pjesnicima da izraze paradokse i složene emocije. Inovacija u jeziku je ključna karakteristika moderne poezije. Pjesnici koriste različite stilističke tehnike kako bi transformirali jezik u sredstvo koje prenosi dublje emocije, ideje i značenja. Preokret jezika u modernoj poeziji proširuje granice izraza i osvježava poetsku scenu, čineći svaku pjesmu izvanrednim putovanjem kroz bogatstvo jezičkih mogućnosti. Jezik moderne poezije usvaja novi pristup u kojem se odriče referencijalnosti i klasične ekspresivnosti. Riječi u modernoj poeziji ne služe kao prozor prema svijetu izvan same pjesme te ne izražavaju jasnu vezu s prethodnim mislima, konceptima ili emocijama. Jezik se također oslobađa tradicionalnog zadatka komunikacije koji je ranije poezija

⁵¹ Lešić, Z. (2005). *Teorija književnosti*. Sarajevo: Sarajevo Publishing, str. 389.

⁵² Ibid, str. 389.

imala. Umjesto toga, stvara nove sadržaje, često se krećući na granici razumljivosti. Kao što je svijet modernog društva često fragmentiran i izlomljen, isto tako i smisao moderne poezije dolazi u fragmentima. Ovaj smisao je često sastavljen od nespojivih značenja, stvarajući svojevrsnu sugestivnost umjesto jasne izloženosti. Kao rezultat, pjesma postaje više poput umjetničkog djela koje zahtijeva dublje razmišljanje i tumačenje od strane čitatelja. Ovaj pristup jeziku odražava složenost i fragmentiranost savremenog života. Moderna poezija reflektira razbijanje tradicionalnih normi i izaziva očekivanja čitatelja. Kroz svoj jezik koji se često čini tajanstvenim ili hermetičnim, moderna poezija otvara vrata za širok raspon interpretacija i podstiče čitatelja da se angažira u aktivnom suodređivanju značenja. Ovakav inovativan pristup osvježava poetičku scenu, pružajući prostor za eksperimentiranje, introspekciju i dublje razumijevanje složenih aspekata ljudskog iskustva.⁵³

*Postoje želje povratka, ljubavi, prisustvovanja,
a ima želja da se umre, što zapljuskuje dvjema
rijekama što se susreću, a nikad se neće spojiti.*
- César Vallejo

Bila jednom jedna djevojka koja je išla pravo, ali je bila jadna. Išla je u novim čizmama, ali je ipak bila bosa. Živi zauvijek, ali je ipak zakopana u trezoru sa plosnim vazduhom. A ako bi se protresla, iz njene tromosti, ustala bi da piše. Šta bi pisala?

Ovim, živim i izvanrednim slikama započinje film "The Guitar" u režiji i koprodukciji Amy Redforda, nalik na poeziju Sylvije Plath koja nosi u svom tragičnom stvaralaštvu dublji tok koji neizbježno predviđa njen nesretan kraj - samoubistvo, koje je zaista *ozbiljan filozofski problem*⁵⁴, u trideset prvoj godini života, zbog kojeg je u svijetu poznat "Efekat Sylvije Plath", *nastao na temelju istraživanja koje je pokazalo da su književnici koji pišu poeziju skloniji depresiji i samoubojstvu*.⁵⁵

Njeni stihovi odišu intenzivnošću i emotivnom dubinom, ali se tragovi melanholije i tuge uvijek naziru iza raskošnih slika koje stvara.

⁵³ Lešić, Z. (2005). *Teorija književnosti*. Sarajevo: Sarajevo Publishing, str. 394.

⁵⁴ Fenomeni (2023). *ALBERT CAMUS – L'ÉTRANGER – (1942)*. Dostupno na: <https://fenomeni.me/albert-camus-letranger-1942-tema-kami/> (28. 6. 2023).

⁵⁵ American Psychological Association. *The 'Sylvia Plath' effect*. Dostupno na: <https://www.apa.org/monitor/nov03/plath> (28. 6. 2023.)

Julija Kristeva navodi kako je melanholija *mračno naličje ljubavne strasti*⁵⁶, a crnu žuč ističe kao osobinu istaknutih pojedinaca i razmatra je kroz Aristotelov koncept u kojem melanholija proizlazi iz viška topline, koja se po Aristotelu smatra ključnim regulatorom i iz *kontolirane interakcije suprotnih energija*.⁵⁷ Sigmund Freud melanholiju definiše kao *nešto nužno usmereno protiv „sopstvenog Ja“, te kao svojevrsno „pustošenje Ega“, odnosno kao nezadovoljstvo sobom i svojom ličnošću, te suprodstavljanje svom Egu, koji je sasvim obezvređen i lišen stavova i moralnih principa te je kao takav i mizeran i sklon samoosušivanju i potištenosti i bezvoljnosti*.⁵⁸

Sylvia Plath je odrasla u porodici koja joj je osigurala visoko obrazovanje, ali je to također i okruženje u kojem se osjećala nesigurno i izolovano. Teškoće u njenom životu mogle su biti razlog njenog, vrlo čestog, propitkivanja same sebe i svoje svrhe u životu, što se odrazilo u njenim stihovima. Njen stil poezije vrlo je introspektivan i self-referentan, a istraživala je i teme kao što su tuga, bol, gubitak, ali i nadu i ljubav. Na taj način, njeni radovi su odraz nje same, rada na samoprihvatanju, samospoznaji i razumijevanju života i svoga bivstvovanja. Tvrdila je da je sebi sve i jasno zagovarala da to tako mora i ostati, što donekle i najbolje predstavlja njenu poeziju i razumijevanje samopotvrđivanja i samospoznaje što govori o važnosti unutarnje samostalnosti i samospoznaje.

*Komplementarna nit u Platovoj ranoj i kasnoj poeziji je njena samoreferencijalnost. Silvija Plath je svoj život usredotočila na svoju kreativnu potragu, govoreći: Ja sam pisac i to je sve što želim učiniti.*⁵⁹

U poeziji pjesnikinje Sylvije Plath, na očaravajući način se stapa iznimna živopisnost s neobičnom zloslutnom atmosferom, stvarajući delikatnu ravnotežu između nagona za uništenjem i težnje ka stvaralaštvu. Njeni stihovi postaju izvor novih i izuzetnih slika koje gotovo hipnotički oživljavaju smrtne aspekte običnih kuhinjskih predmeta, živih tijela i cvijeća. U njenom poetskom tkanju, granica između života i smrti biva neprestano zamućena, a smrt postaje tajanstveno lijepa, dok život stvara osjećaj opasnosti i nepredvidljivosti. Sylvijina poetika, *iako izražena tihim, pomirenim ritmom njenih stihova, u kontrastu sa gorčinom, ozlojeđenošću, mržnjom i uništenjem, u*

⁵⁶ Kristeva, J. (2014). *Crno sunce, depresija i melankolija*. Zagreb: Naklada Jurčić d.o.o., str. 8.

⁵⁷ Ibid, str. 8.

⁵⁸ D. Šofranac, N. (2013). *MOTIV LUDILA KOD JUNAKA ČETIRI VELIKE TRAGEDIJE VILIJAMA ŠEKSPIRA – HAMLET, MAGBET, OTELO I KRALJ LI* (Doktorska disertacija). Beograd: Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu, str. 153.

⁵⁹ Axelrod, S. G. (2006). The poetry of Sylvia Plath. *The Cambridge Companion to Sylvia Plath*. Cambridge: Cambridge University Press. Poglavlje 6, str. 74.

rečima i iza njih stvara čudno uzbuđenje i životnost⁶⁰, često izranja iz mraka i skrivenih emocija - gorčine, pa čak i mržnje, koja se uspješno preobražava u ekspresivne riječi. Te riječi snažno odjekuju u tajanstvenom prostranstvu, izazivajući čudno uzbuđenje, vraćajući u poeziju onu iskru životnosti, koja se katkad gubi u surovosti svakodnevnice. U tim suprotstavljenim slikama i emocijama, pjesnikinja pronalazi svoj put ka dubinama ljudske psihe i složenosti naše egzistencije. Njeni stihovi, poput pronicljivih zrcala, otkrivaju tajanstvene aspekte našeg uma, donoseći na vidjelo osjećaje i misli koje često ostaju neizgovorene i skrivene od očiju svijeta. Otkrivajući suptilnu harmoniju između svjetla i tame, ljepote i *tragičnosti*⁶¹, Sylvia Plaht nas vodi na putovanje kroz mračne dubine naše svijesti, a zatim nas ponovo vraća ka svjetlosti, probuđenim emocijama i neuhvatljivim snovima. Stihovi autorice odzvanjaju strašću, evocirajući univerzalna osjećanja koja nas povezuju kao ljudska bića, prelazeći granice vremena i kulture.

Kroz svoj poetski izraz, autorica uspijeva uhvatiti širok spektar emocija koje oblikuju našu egzistenciju i pružiti čitateljima izvanredan uvid u unutarnji svijet ljudske duše. Sylvijina poezija je iskreno putovanje kroz složene prostore ljudske svijesti, ispunjeno nijansama strasti, čežnje, boli i saosjećanja, a ilustracije njenog izraza, začarane i oblikovane snagom riječi, pozivaju nas da zaronimo u dubine naših duša, suočimo se s tamom i svjetlom koje ih oblikuje i pronađemo skriveno uzbuđenje koje leži u svakom od nas. U svakoj stihovanoj harmoniji, u svakoj snažnoj emociji, pjesnikinja ostaje zauvijek uklesana kao majstorica umjetničkog stvaralaštva, koja nas obasjava s neuhvatljivim svjetlom sopstvene duše. Uprkos čestim susretima njenih destruktivnih emocija u okviru poetskog stvaralaštva, Sylvia Plaht ne daje naznake dubljeg razumijevanja i istraživanja nesvjesnih izvora njenih patnji. Njeno pjesničko izražavanje često se miješa s tamnim i tragičnim osjećajima, ali iz njenih stihova ne proizlazi potpuni uvid u razloge koji leže u temeljima njenih žalosti. Primjetno je to u pjesmi "Rub", koja možda predstavlja posljednju pjesmu koju je napisala pjesnikinja:

---

⁶⁰ Rotenberg, A. (2010). *Kreativnost i ludilo: nova otkrića i stari stereotipi*. Beograd: Clio, str. 132.

⁶¹ Maks Šeler, njemački filozof i sociolog, u svom djelu "O tragičnom" bavio se istraživanjem fenomena ljudskog iskustva, uključujući i fenomen tragičnog. Smatrao je da je tragično iskustvo duboko povezano sa svjesnošću o vrijednostima i suprotstavljanjem suprotnostima koje se sudaraju u ljudskom životu. Tragično za njega nije samo estetski pojam već predstavlja suštinski element svijeta.

Žena je dovršena.

Njeno mrtvo

Telo nosi osmeh ispunjenja,

Privid grčke nužnosti

Teče naborima njene toge,

Njene bose

Noge kao da vele:

Daleko dogurasmo, gotovo je.

Po jedno mrtvo smotano čedo, bela guja,

Na svakom od malih

Vrčeva mleka, sad praznih.

Svila ih je

Nazad u svoje telo kao što latice

Ruža zatvara kad vrt

Zamire a mirisi prokrvare

Iz slatkih, dubokih grla noćnog cveća.

Luna nema zbog čega da bude tužna,

Dok iz svoje kapuljače zuri.

Navikla je na ovakve stvari.

Njena se crnina povlači i pucketa.⁶²

Pjesma odiše simbolikom i slikovitim jezikom, a bavi se temom konačnosti, ispunjenja i prolaska kroz život te odražava psihološke slojeve unutarnjeg stanja žene. U pjesmi se prikazuje jeziva scena u kojoj mrtva žena leži s mrtvim djetetom na obje dojke. Iako žena nalikuje liku iz starogrčke tragedije, pjesma prikazuje njeno očito samoubistvo kao izbor - olakšanje, pa čak i za nju dostignuće.

Pjesma je napisana slobodnim stihom, ali uvodni dvostih sadrži *laganu rimu*⁶³ na *perfected* i *dead*, pojačavajući navodnu vezu između smrti i savršenstva. Postojanje riječi *dead* u stihu, ne samo da stvara ovu rimu, već stavlja dodatni naglasak na riječ, kao da želi naglasiti konačnost smrti.⁶⁴

---

⁶² Plath, S. (1988) *Arijel*. Beograd: Narodna knjiga, str. 37.

⁶³ Kada se pjesma čita na engleskom jeziku.

⁶⁴ Baldwin, E. (2020). Edge by Sylvia Plath. *Poem Analysis*. Dostupno na: <https://poemanalysis.com/sylvia-plath/edge/>

U isto vrijeme, međutim, ostavlja smrt djece uznemirujuće dvosmislenom i nagovještava druge moguće faktore u ženinom činu, poput iscrpljenosti i ravnodušnosti svijeta. Uglavnom, pjesma tretira samoubistvo kao uobičajenu pojavu i možda čak i prirodnu, ali u isto vrijeme jezivo tajanstvenu. Izvana spokojno, ali suptilno konfliktno ilustrira vrstu mračnih iskustava, impulsa i okolnosti koje bi nekoga mogle natjerati preko ruba. Bečki psiholog Adler nastoji pojasniti šta je to što tjera preko ruba te tako u svojoj knjizi "Smisao života" navodi:

*Svi oni koji u životu zataje - neurotici, psihotici, kriminalci, pijanice, siročad života, samoubice, perverzni tipovi i prostitutke - zataje zbog toga što im nedostaje osećanje zajedništva i osećanje za zajednicu.*⁶⁵

U pjesmi se prikazuje scena s tri mrtva tijela, ali je u početku uokviruje kao scenu vedrine i olakšanja. Protagonistkinja tvrdi ili sama vjeruje da je usavršena u činu umiranja. Ona nosi osmijeh postignuća, kao da je ponosna što je stigla do kraja. Riječ "postignuće" također upućuje na to da je možda namjerno ubila sebe i/ili svoju djecu.

Stihovi: *Njene bose / Noge kao da vele: / Daleko doguramo, gotovo je*, sugeriraju da se, ono što je gotovo, odnosi na dugo i teško putovanje, koje može biti doslovno ili metaforički. To može biti sam život ili niz izazova koji prethode smrti. Bez obzira na to, čini se da je njeno tijelo fizički odahnulo što je završilo sa svojim iskušenjima ili sa uspoređivanjem s idealiziranim slikama koje društvo postavlja, što može izazvati osjećaje neadekvatnosti i nesigurnosti.

*Tory Higgins pretpostavlja da često razmišljamo o tome kakvi smo zaista (naš aktualni self) i uspoređujemo se sa onim kakvi bismo željeli biti (naš idealni pojam o sebi) i onim kakvi mislimo da bismo trebali biti (naš očekivani pojam o sebi).*⁶⁶

To znači, kada naš aktuelni self uspoređujemo sa idealnim padamo u depresivna stanja, a kada pravimo usporedbu između aktualnog i očekivanog, tada postajemo uznemireni. Pjesma također uokviruje dječje smrti, donekle, spokojnim i nježnim izrazima. U pjesmi je to iskazano stihosim: *Svila ih je / Nazad u svoje telo kao što latice / Ruža zatvara kad vrt noću ili po hladnom vremenu*. Ovaj jezik čini da gesta zvuči zaštitnički i prirodno: ako je žena ubila svoju djecu, implicira se da je to možda učinila iz nekog zaštitničkog majčinskog instinkta. Međutim, opis poprima sve uznemirujuće prizvuke, sugerirajući da je te smrti uzrokovao neki sukob ili patnja.

⁶⁵ Adler, A. (1984). *Smisao života*. Novi Sad: Matica srpska, str. 222.

⁶⁶ Akert, R. M., Aronson, E., & Wilson, T. D. (2005). *Socijalna psihologija*. Zagreb: Mate d.o.o., str. 142.

Deca se umotavaju nazad u njenu utrobu, nazad u prošlost, jer su odatle došla. Uništavaju se zato što je ona uništena. Paralelno sa destruktivnim preterivanjem u ovim stihovima, poetske slike su nedosledne i neskladne, pojašnjava Rotenberg.⁶⁷

Tvrđi se da *Privid grčke nužnosti / Teče naborima njene toge*, naprimjer, naizgled povezuje ženu sa starogrčkim tragedijama koje uključuju smrt i sudbinu (npr. smrti koje su uzrokovali bogovi). Ona također opisuje dijete koje je svijeno poput bijele zmije na majčini grudima.

Ova aluzija na Shakespeareovu Kleopatru, koja se ubija otrovnom zmijom koja joj ugrize grudi, daje naslutiti da je žena možda osjećala dubok sukob zbog majčinstva ili čak da je majčinstvo djelomično uzrokovalo njenu smrt.⁶⁸

Ženine grudi opisane su kao “prazne” jer je umrla, ali ova slika također sugerira da možda nije imala ništa za dati prije smrti. Drugim riječima, možda je bila bolesna ili iscrpljena. Steven Gould Axelrod nalazi dodatno moguće rješenje, objasnivši to na način da su *njena djeca (možda metaforički njene pjesničke produkcije) mrtve, a njene su grudi (njene kreativne moći) prazne.⁶⁹*

Slika mjeseca u pjesmi koji hladno gleda dalje nagovještava da je ravnodušnost svijeta možda djelomično potaknula ženino samoubistvo, a završetak pjesme sadržan je u morbidnom opažanju: *Njena se crnina povlači i pucketa*. Simbolično, to može sugerirati da je žena umrla u psihološkom ozračju jezive depresije.

Valja imati na umu da je u mnogim drevnim kulturama, mjesec tradicionalno bio povezan s “ludilom” ili ozbiljnim problemima mentalnog zdravlja. Postoji duga povijest vjerovanja da mjesečeve mijene i promjene mogu uticati na ljudsko ponašanje i emocionalno stanje. Stoga, mnoge kulture su stvorile mitove i vjerovanja o uticaju mjeseca na mentalno i emocionalno stanje ljudi. Vjeruje se da pun mjesec može izazvati nagle promjene raspoloženja, nesanicu i čak “ludilo” kod nekih pojedinaca.⁷⁰

Dakle, dok govornik poriče da postoji bilo šta tužno u vezi sa scenom, čitatelj je pozvan da se osjeća drugačije. Ono što mjesecu tj. prirodi može izgledati uobičajeno, čini se tragedijom s ljudskog stajališta, čak i ako je žena na kraju osjetila neko olakšanje

⁶⁷ Rotenberg, A. (2010). *Kreativnost i ludilo: nova otkrića i stari stereotipi*. Beograd. Clio, str. 140.

⁶⁸ Baldwin, E. (2020). Edge by Sylvia Plath. *Poem Analysis*. Dostupno na: <https://poemanalysis.com/sylvia-plath/edge/>

⁶⁹ Axelrod, S. G. (2006). The poetry of Sylvia Plath. *The Cambridge Companion to Sylvia Plath*. Cambridge: Cambridge University Press. Poglavlje 6, str. 88.

⁷⁰ Baldwin, E. (2020). Edge by Sylvia Plath. *Poem Analysis*. Dostupno na: <https://poemanalysis.com/sylvia-plath/edge/>

ili postignuće. Pjesma tvrdi da je mrtva žena savršena, ironično ističući standarde svijeta kojim dominiraju muškarci i koji sve žive žene smatra manama na neki način. Čini se da pjesma također aludira na klasične Šekspirove junakinje koje su ubile sebe ili svoju djecu. Neizravno, pjesma komentira ženstvenost i majčinstvo, prikazujući ih kao izvore snažnog pritiska i sukoba. Čak je i feminizirani mjesec, odnosno priroda, u potpunosti navikla na tragediju. Iako pjesma ukazuje na iskupljujuće aspekte kao što je majčinska ljubav, ona opisuje osnovno iskustvo majčinstva i ženstvenosti kao iscrpljujuće, ako ne i fatalno, teško. Opis savršene žene, koja kao da je izvršila samoubistvo, odražava izuzetne izazove biti živa žena ili majka. Čini se da tvrdnja da je žena savršena kritizira mizoginu ideju da je jedina savršena žena mrtva žena. To bi također moglo unaprijediti feminističku ideju da se žene drže nemogućim, kažnjavajućim standardima - standardima koje doslovno mogu umrijeti pokušavajući ispuniti. Upotreba izraza "savršeno" također implicitno uspoređuje ženu s umjetničkim djelom, lijepim predmetom ili nečim drugim na što se djeluje - možda se usavršila (imala neku slobodu odlučivanja) prije smrti, ali je također mogla biti pod uticajem sila izvan njene kontrole. Nadalje, pjesma možda sugerira da se žene općenito bore da steknu slobodu izbora i da se prema njima često postupa kao prema predmetima u društvu koje im se suprotstavlja. U biti, pjesma implicira da je mrtva žena doživjela intenzivno osobno iskušenje.

Stihom *Privid grčke nužnosti*, poziva se na vrstu neizbježne, tragične sudbine koja se često prikazuje u starogrčkom mitu i drami. Neki kritičari čitaju pjesmu kao posebnu aludiju na grčki mit o Medeji, prezrenoj ženi koja ubija svoje dvoje djece kao osvetu za nevjeru svog muža. Aluzija na Medeju implicirala bi da je žena u pjesmi bila ljuta, povrijeđena - kao što je Plathova bila kada ju je njen muž, Ted Hughes, ostavio sa njihovo dvoje djece zbog druge žene. Pjesma također aludira na Shakespeareovu tragediju "Antonije i Kleopatra", čija se tragična junakinja ubija prislanjajući zmiju otrovnicu (koju naziva "moja beba") na grudi. Budući da je Kleopatra počinila samoubistvo pod prisilom, implicira se da je žena u Sylvijinoj pjesmi također bila suočena s teškim pritiscima, možda zbog majčinstva, ali i zbog uloge samohrane majke, uključujući velike probleme s mentalnim zdravljem.⁷¹

Osnovni narativ pjesme ukazuje na strašnu porodičnu krizu. Majka je zajedno sa svoje dvoje djece umrla nakon muke koja je trajala izvjesno vrijeme, nakon čega je

---

⁷¹ Baldwin, E. (2020). Edge by Sylvia Plath. *Poem Analysis*. Dostupno na: <https://poemanalysis.com/sylvia-plath/edge/>

uslijedio njen konačan kraj. Pjesma završava sugerirajući da su takve tragedije prečeste, posebno za žene. Uspoređuje majku i njenu djecu s ružom (tradicionalnim ženskim simbolom) koja se savija kada se *vrt / zamire*, vjerojatno zbog hladnoće noći ili zime. Drugim riječima, čini se da prikazuje žensku patnju kao dio prirodnog poretka stvari. Pjesma također prikazuje mjesec, simbol ženstvenosti i/ili same prirode, kao žensku figuru koja promatra scenu smrti bez iznenađenja ili emocija. Inzistira se na tome da *Luna nema zbog čega da bude tužna* iz razloga što je navikla na takve stvari. Iz perspektive feminizirane prirode, bol i smrt ljudskih žena previše su uobičajeni da bi se zbog njih tugovalo. U ljudskoj prirodi, postoji niz nagona i impulsa koji oblikuju naše postupke i razmišljanja. Među tim nagonima, možda nema toliko izraženog i opasnog kao što je uništilački nagon. Uništenje, bilo da se odnosi na fizičko razaranje ili emocionalno samouništenje, može proizići iz negativnih iskustava, unutarnjih konflikata ili osjećaja bespomoćnosti. Međutim, u našoj ljudskoj kompleksnosti, postoji mogućnost pretvaranja tog destruktivnog nagona u kreativno i stvaralačko samoostvarenje. U osnovi procesa transformacije uništilačkog nagona jest svjesnost i prihvatanje njegove prisutnosti. Osjećaji bespomoćnosti, bijesa, tuge ili frustracije mogu izazvati potrebu za razaranjem, bilo unutarnjeg svijeta ili okoline. Kada osoba postane svjesna ovog uništilačkog impulsa, otvara se mogućnost da ga prepozna i sagleda njegove uzroke. Razumijevanje zašto se taj nagon pojavljuje pomaže osobi da ga kanalizira na konstruktivan način. Međutim, to u primjeru života Sylvije Plaht nije bio slučaj. Kroz dubine njene neukrotive poharalosti naslućivao se zloslutni odjek njenog unutarnjeg rata s vlastitim demonima. To stanje je bilo kao mračni nagovještaj, snažan povjetarac koji je nježno šaptao o mogućnosti njenog samouništenja. U tim trenucima, kao da je stajala na rubu ponora i svaka riječ koju je izrekla bila je obavijena suptilnim tragičnim slojem. Adlerov *fikcionalni finalizam*⁷² naglašava važnost stvaralačkog samstva i smisla u životu. Prema Adleru, samstvo je visoko personaliziran, subjektivni sistem koji tumači i osmišljava doživljaje organizma, koji će potpomoći ostvarivanje čovjekovog osobnog stila života. Međutim, ako se takvi doživljaji ne mogu naći u spoljašnjem svijetu, onda će samstvo pokušati samo da ih stvori.

---

⁷² Adler je preuzeo ovu filozofsku doktrinu idealističkog pozitivizma i prilagodio je svojoj zamisli. U Vajhingeru je Adler pronašao uspješno pobijanje tog krutog historijskog determinizam; našao je ideju da su ljudi više motivirani očekivanjima od budućnosti nego doživljajima iz prošlosti. Ovi ciljevi ne postoje ni u budućnosti kao dio nekakvog teološkog nacrtu (ni Vajhinger, ni Adler nisu vjerovali u predestinaciju, ili fatalnost) nego postoje subjektivno ili duševno, sada i ovdje, kao težnja ili ideali koji utiču na sadašnje ponašanje.

To znači da svaki pojedinac ima svoje unutrašnje ciljeve i motive koje aktivno ostvaruje kroz svoje djelovanje. Stvaralačko samstvo se može povezati s melanholijom i nemogućnošću da se živi osobnim životom koji na sebi nosi pečat pojedinčevog izdvojenog stila.⁷³

Melanholija, koja se često manifestira kao tuga i gubitak interesovanja za svakodnevne aktivnosti, može biti rezultat unutrašnje napetosti koja proizlazi iz suprotnosti između stvarnih životnih okolnosti i željenih ciljeva. Kada se pojedinac suoči s teškoćama i neuspjehom u ostvarivanju svojih snova, može doći do osjećaja bespomoćnosti i očajja.

U kontekstu modernog života, gdje su očekivanja visoka, a pritisak može biti neizdrživ, lahko se može razumjeti kako melanholija i nemogućnost da se život živi postaju sveprisutni. Pritisak da se postigne uspjeh, da se postavi visok standard i da se ispunjavaju društvena očekivanja može rezultirati gubitkom autentičnosti i stvaralačkog samstva. U pjesmama Sylvije Plath mogu se prepoznati navedene teme kroz njenu introspektivnost i izražavanje snažnih emotivnih stanja, osjećaja praznine i tuge koja dolazi s izgubljenom nadom. Plathova istražuje ideju da nemogućnost da se život živi proizlazi iz unutrašnjih konflikata i želje za nečim višim i boljim od trenutnog stanja. Adlerova teorija stvaralačkog samstva ističe esencijalnu važnost pronalaženja smisla i svrhe u životu te ostvarivanja svog punog potencijala i osjećaja zadovoljstva i ispunjenosti u životu. Stvaralačko samstvo se intrinzički povezuje sa kreativnošću i maštom, a pronalaženje novih načina za ispunjenje ciljeva i snova može osnažiti i motivirati pojedinca da nastavi putem ostvarenja svojih želja. Kroz svoje pjesništvo, Sylvia Plath izražava unutarnja iskustva, što zauzvrat može pomoći čitateljima da se identificiraju s njenim radovima.

Učenje Michela Foucaulta i pjesništvo Sylvije Plath dva su različita, ali intrigantno spojena koncepta koja istražuju aspekte ljudske egzistencije. Kroz svoju filozofiju, Foucault je analizirao kompleksne društvene strukture moći i kontrole u društvu i njezinom uticaju na individu, dok je pjesništvom Sylvije Plath dominirala melanholija i introspekcija. Autor je tvrdio da su društva izgrađena na dinamičnim mrežama moći koje oblikuju naše identitete i ponašanja. Prema njegovim teorijama, moć nije samo nešto što se vrši nad pojedincima, već je prožeta u svim aspektima našeg

---

⁷³ Hall, C. i Lindzi, G. (1983). *Teorije ličnosti*. Beograd: Nolit, str. 165.

postojanja. U njegovom radu se posebno ističu ideje o panoptičkom nadzoru i internalizaciji moći. Pjesma Sylvije Plath istražuje teme turobnosti i čežnje, opisujući emotivnu napetost i osjećaj gubitka, koji se očituje kroz unutarnju borbu s potisnutim emocijama i sukobima izazvanim društvenim okolnostima, a svi ti elementi povezani su s Foucaultovim konceptom moći. Pjesma sugestivno prikazuje unutarnji sukob i katarzu - procese kroz koje jedinka prolazi do oslobađanja od stezanja društvenih normi. Spoj Foucaultovih teorija i pjesništva Sylvije Plath dolazi do izražaja kroz analizu interakcija moći unutar pjesme "Na rubu". Pjesnikinja se osjeća zarobljena u okovima društvenih očekivanja, što može biti povezano s Foucaultovom idejom internalizacije moći. Sylvia preispituje svoje vlastite granice, suočava se s unutarnjim demonima i pokušava razumjeti vlastito samopoimanje. Moglo bi se tvrditi da takvo pjesništvo u osnovi koristi melanholiju kao sredstvo otpora protiv moći te nas podsjeća na postojanje unutarnjih sukoba i društvenih pritisaka koje konstruiraju naša identitete.

U tom kontekstu, njen pjesnički izričaj postaje izvor suprotstavljanja heterotopiji, a predstavlja *mjesta koja postoje u društvu i odnose se na druga okolna mjesta, ali djeluju kao protu-mjesta u kojima se istovremeno prikazuju i inverziraju drugi stvarni prostori*⁷⁴ i mjesto slobode unutar socijalnih ograničenja. Iako se Foucault bavi analizom društvenih institucija i mehanizama moći, njegovo učenje može biti relevantno za razumijevanje poezije Sylvije Plath. Kroz sagledavanje njihovih zajedničkih tema, poput izražavanja boli, gubitka i borbe s normama, shvatamo da oba autora pokušavaju razumjeti i kritički sagledati složeno unutarnje iskustvo pojedinca. Foucault i Plath imaju jedinstven način propitkivanja ljudske suštine, dok se Foucault usredotočuje na analizu društvene moći, Plathova koristi poetske izraze kao način introspekcije i otpora protiv društvenih normi. Njihove perspektive međusobno se nadopunjuju, stvarajući kompleksan prikaz ljudskog sagledavanja, napada i otpora. Kroz taj dijalog možemo dublje razumjeti složenost i dubinu ljudske egzistencije.

Prema Judith Butler, koja govori o konstrukciji identiteta, nijedna osoba nije u potpunosti autonomna, već se konstruira putovanjem kroz društvene i kulturne norme.⁷⁵

Kada se primjenjuju ove teorije na poeziju Sylvije Plath, postaje jasno kako Foucaultove ideje o moći u društvu nisu samo teoretske konstrukcije već stvarni

---

⁷⁴ Bonasera, C. (2019). Of Mirrors and Bell Jars. *Heterotopia and Liminal Spaces as Reconfigurations of Female Identity in Sylvia Plath. Humanities*, 8(1), str. 7.

⁷⁵ Butler, J. (2001). *Nevolje s rodom: feminizam i subverzija identiteta*. Zagreb: Ženska infoteka, str. 287

konstrukti koji oblikuju ljudska iskustva, vizije i samopoimanje. Butler također govori o slobodi i otporu, navodeći da je sloboda zasnovana na našoj sposobnosti da se suprotstavimo društvenim normama i konvencijama. Foucault je također istaknuo da za razumijevanje moći treba preispitati načine na koje se društvene norme i konvencije uspostavljaju kao dominantni ideološki okviri.

**Savremeni pejzaži tuge: Duševna refleksija i melanholija u
“Četiri kvarteta” T.S. Eliota**

Poezija nije ekspresija ličnosti, niti emocija.

Ona je bijeg od ličnosti i emocija.

Naravno, samo onaj ko ima oboje, zna šta znači uteći im.

- Thomas Stearns Eliot

Thomas Stearns Eliot (1888-1965), engleski pjesnik i književni kritičar, bio je jedan od najuticajnijih modernista u 20. stoljeću, koji je u svojim literarnim aluzijama izražavao situaciju i ljudske mogućnosti čovjeka svog vremena ne samo iz ugla koji bi mu bio pri ruci, već i iz mnogo šire perspektive našeg istorijskog i kulturnog pamćenja.⁷⁶

Njegova poema “Četiri kvarteta” je jedno od najdublje filozofskih i složenih djela u svjetskoj poeziji i, prema mišljenju autora, to je njegovo najbolje djelo. Objavljena je između 1936. i 1942. godine, a sastoji se od četiri odvojena djela, nazvana “Burnt Norton”, “East Coker”, “The Dry Salvages” i “Little Gidding”. Njegova poema “Četiri kvarteta” obilježeno je istraživanjem složenih tema poput vječnosti, toka vremena, traganja za smislom i duhovnog pročišćenja.

Do pojave ove poeme, 1944. godine, Tomas Stearns Eliot je prošao zanimljiv put kao emotivno biće, kao kulturna ličnost i kao stvaralac koji je nastojao da svoje osećajne, intelektualne i duhovne preokupacije tako prenese u delo i da to delo bude sposobno da od čitaoca učini saučestvovača.⁷⁷

Svaki kvartet ima svojstven ton i raspoloženje, prikazujući različite faze duhovnog traganja i introspekcije pjesnika. Jedan od ključnih motiva u “Četiri kvarteta” je odnos između vremena i vječnosti. Eliot istražuje kako ljudska svijest percipira vrijeme i kako ono utiče na našu sposobnost razumijevanja vječnih pitanja. Kroz filozofske refleksije, pesnik nas vodi na putovanje kroz svjetlost i tamu, prošlost i budućnost, kako bismo bolje razumjeli beskonačnost. Eliotova poezija često je prožeta duhovnim temama, a “Četiri kvarteta” nije izuzetak.

---

⁷⁶ Koljević, N. (1988). Drama poezije i dramatičnos pesme. U: *Moderna tumačenja književnosti*, 2. izd. Sarajevo: Svjetlost, str. 130.

⁷⁷ Brkić, S. (1966). *Četiri kvarteta*. Beograd: Prosvjeta, str. 100.

U djelu pronalazimo reference na kršćansku teologiju, budizam i hinduizam na osnovu kojih pjesnik istražuje duhovno iskustvo i njegovu važnost u potrazi za smislom života. Religiozni motivi pružaju dublje razumijevanje univerzalnih pitanja o postojanju i transcendentnosti. Tomas Eliot proživljava i istražuje teme ljubavi i gubitka u svojoj epohalnoj poemi. Njegova poezija zrači melanholijom koja odražava suptilnu emotivnost, jer prema mišljenju Koljevića koji se referira na Ernsta Kasirera, *poezija nije emocija već izraz emocije u koji su, kao i u mitskim strukturama, uvijek utkani oblici ljudske vrednosti koji se i nas danas tiču.*⁷⁸

U njegovim stihovima, prolaznost trenutaka postaje zavodljivo prisutna, podsjećajući nas na vrijednost svakog prolaznog trenutka i snagu ljubavi u suočavanju sa nestalnom prirodom postojanja, podstičući nas na introspekciju i filozofsku refleksiju o smislu i vrijednosti svakog trenutka u ovom privremenom svijetu.

Pjesma "Burnt Norton" predstavlja prvi dio njegove poeme. Objavljena je 1936. godine i inspirirana Eliotovim posjetom Burnt Nortonu, engleskoj kući iz 17. stoljeća, koja ga je potaknula na razmišljanje o prolaznosti vremena i značaju trenutka u svijetu koji teži vječnosti. Pjesma također ima svoje korijene u Eliotovom interesu za mistiku, religiju i filozofiju, pa otuda niz pitanja koje postavlja o vremenu, postojanju i ljudskoj svijesti.

- I. *Vreme sadašnje i vreme prošlo / Su oba možda prisutna u vremenu budućem, / A vreme buduće sadržano u vremenu prošlom. / Ako je čitavo vreme večno prisutno / Čitavo vreme je neiskupivo. / Što je moglo da bude jeste apstrakcija / I ostaje stalno mogućnost / Samo u svetu spekulacije. / Što je moglo da bude i što je bilo / Pokazuje jedan kraj, koji je uvek prisutan. / Koraci odjekuju u sećanju / Niz hodnik koji nismo birali / Ka vratima koja nikad ne otvarasmo / U ružičnjak. Moje reči odjekuju / Tako, u tvojoj duši. / Ali s kakvim ciljem / Uznemiriti prašinu na vazi s ružinim lišćem / Ja ne znam. / Drugi odjeci / Stanuju u vrtu. Hoćemo l' za njima? / Brzo, reče ptica, nađi ih, nađi ih, / Iza ugla. Kroz prvu kapiju, / U naš prvi svet, hoćemo li za / Opsenom drozda? U naš prvi svet. / Oni tamo behu dostojanstveni, nevidljivi, / Kretahu se bez žurbe, preko mrtvog lišća. / Po*

---

⁷⁸ Koljević, N. (1988). Drama poezije i dramatičnos pesme. U: *Moderna tumačenja književnosti*, 2. izd. Sarajevo: Svjetlost, str. 129.

*jesenjoj žezi, u ustitranom vazduhu, / A ptica se javljala, u odgovoru na /
Nečujnu muziku skrivenu u džbunju. / I neviden pogled prede, jer ruže /
Imale su izgled cveća na koje se gleda. / Tu kao naši gosti behu, koji
primljeni su i primaju. / Tako se kretasmo, a oni, po nacrtu tla, / Duž
prazne staze, do u krug zimzelena, / Da pogledaju dole u isušen ribnjak. /
Suv ribnjak i beton, smeđe oivičen, / I sunce ispuni ribnjak vodom, / I
lokvanj se diže, tiho, tiho, / I površina sijaše iz srca svetlosti, / A oni behu
iza nas, ogledani u ribnjaku. / Onda pređe oblak, i ribnjak beše prazan. /
Idi, reče ptica, jer lišće beše puno dece, / Uzbudljivo skrivene, i pune
smeha. / Idi, idi, idi, reče ptica: ljudski rod / Ne može podneti suviše
stvarnosti. / Vreme prošlo i vreme buduće / Što je moglo da bude i što je
bilo / Pokazuje jedan kraj, koji je uvek prisutan./⁷⁹*

Prvi dio pjesme otvara vrata refleksije o samoj prirodi vremena. Lirski glas promatra vremenski tok kao fluidnu i dinamičnu silu koja oblikuje naše postojanje. Kroz razmatranje različitih aspekata vremena, pjesma nam otkriva njegovu složenost i povezanost s ljudskim iskustvom. Lirski glas počinje istraživati ideju da vrijeme nije strogo linearno, već da su prošlost, sadašnjost i budućnost isprepleteni u neuništivoj vezi. Svako od nas, bez obzira na trenutak u kojem se nalazi, nosi teret prošlih iskustava i snova o budućnosti. Ova koncepcija vremena kao cjelovite, neprestane kontinuirane daje nam osjećaj trajnosti u isto vrijeme. Lirski glas nas vodi kroz klupko vremena, gdje različiti trenuci i događaji igraju svoje uloge. Prošlost se očituje u sadašnjosti, dok ona postaje temelj za budućnost, a sjećanja nas oblikuju, dok nas snovi pokreću naprijed. Ovo ritmičko kretanje vremena stvara bogatstvo i složenost ljudskog iskustva. U središtu prvog dijela pjesme nalazi se ideja da vrijeme nije statično i neumoljivo, već da ima svoju dublju svrhu u našem razumijevanju svijeta. Možda nam se trenuci čine prolaznima, ali oni ostavljaju svoj trag u našim dušama. Također nas podsjećaju da je svaki trenutak povezan s prošlošću i da ima potencijala za oblikovanje budućnosti. Lirski glas nam sugerira da prihvatimo ovu neizbježnu povezanost s vremenom i da se uskladimo s njegovim ritmom. To može biti izazovno, jer se suočavamo s prolaznošću i nestalnošću, ali u isto vrijeme, to nam omogućava da cijenimo svaki trenutak kao jedinstven dragulj u nizu vremenskih događaja.

⁷⁹ Eliot, T. S. (1966). *Četiri kvarteta*. Beograd: Prosvjeta, str. 11-14

Ovaj dio pjesme nas podstiče da zastanemo i promislimo o svojoj percepciji vremena i kako ga doživljavamo. Možda se možemo osjetiti zarobljenima u vrtlogu obaveza i vremenskih ograničenja, ali istovremeno nam pruža nadu u kontinuiranom kretanju prema naprijed. Naša sposobnost da se suočimo s vremenom, s mirnoćom i prihvatanjem pomaže nam da živimo ispunjen i svjestan život.

U prvom dijelu poeme, istražuje se jedinstvena koncepcija vremena koja nam nudi intrigantan uvid u prirodu ovog apstraktnog fenomena. *Ako je čitavo vreme večno prisutno / Čitavo vreme je neiskupivo*. Različite temporalnosti vremena povezane su jedna s drugom, budući da su prošlost i budućnost uvijek implicirane u sadašnjosti. Kroz ovu koncepciju vremena, lirski glas istražuje mogućnost da ljudi mogu kontrolirati samo sadašnjost. Ovaj dio također istražuje alternativnu temporalnost: *Niz hodnik koji nismo birali / Ka vratima koja nikad ne otvarasmo / U ružičnjak* koja je, kao što sugerira završetak, također dio sadašnjosti: *Što je moglo da bude i što je bilo / Pokazuje jedan kraj, koji je uvek prisutan*. S druge strane, pjesma opisuje ružičnjak, kojim plovi lirski glas. Ptica radi kao vodič kroz vrt, pokazuje lirski glas naokolo i traži od njega/nje da potraži djecu koja se smiju: *Brzo, reče ptica, nađi ih, nađi ih, / iza ugla*. Ružičnjak je simbolično mjesto, jer asocira na Rajski vrt. To se može povezati s autorovim odnosom prema kršćanstvu i kako se ono očituje u različitim trenucima u "Četiri kvarteta". Vrt također pokazuje znakove ljudske prisutnosti i zanemarivanja: *Onda pređe oblak, i ribnjak beše prazan*. Ta ideja propasti također će doći do izražaja u lirskom glasu koji spominje modernost.⁸⁰

II. *U blatu safiri i luk / O osovinu se lepe. / Drhtava žica u krvi / Peva pod skorelom ranom / Davnašnji smirujući rat. / Igra u arterijama / I cirkulacija krvi / Vide se u kretanju zvezda / I leti buknu u stablu. / Krećemo se nad stablom što se kreće / U svetlu ocrtanim listom / I čujemo po vlažnom tlu / Gde vepar i pas, gonič mu, / Svoju stazu slede ko pre / Ali su izmireni međ' zvezdama. / U mirnoj tački sveta koji se kreće. Niti meso niti / ne-meso: / Niti od niti ka; u mirnoj tački, tu je ples, / Niti zastoj niti kretanje. I ne nazivajmo / učvršćenošću to / Gde se prošlost i budućnost stiču. Niti pokret ka / niti od, / Niti uspon niti pad. Da nije tačke, mirne*

---

⁸⁰ Abella, J., (2020). Burnt Norton by T.S. Eliot. *Poem Analysis*. Dostupno na: <https://poemanalysis.com/t-s-eliot/burnt-norton/> (3. 7. 2023.)

*tačke, / Ne bi bilo plesa, a tu je samo ples. / Ja mogu samo reći, tu smo bili:
ali ne umem reći gde. / I ne umem reći, koliko, jer značilo bi smestiti to u /
vreme. / Nju, unutarnju oslobođenost od određene želje, / Oslobođenost od
delanja i trpljenja, oslobođenost od / unutarnje / I spoljne prinude, a ipak
okruženu / Milošću čulnog, belom svetlošću, mirnom i u / kretanju, /
Erhebung bez pokreta, usredsređenost / Bez eliminisanja, i novi i
razjašnjen / Stari svet, shvaćene / U dokrajčenosti njene delimične ekstaze,
/ U razrešenju njenog delimičnog užasa. / Ipak povezanost prošlosti i
budućnosti / Protkana kroz slabost promenljivog tela, / Štiti čovečanstvo
od neba i prokletstva / Koje meso ne može da podnese. / Vreme prošlo i
vreme buduće / Dozvoljavaju samo malo svesnosti. / Biti svestan znači ne
biti u vremenu / Ali samo u vremenu može se trenutak u ružičnjaku, /
Trenutak u ladnjaku gde kiša bije, / Trenutak u promajnoj crkvi pri
poleganju dima / Pamtiti; obuhvaćen prošlošću i budućnošću. / Samo
vremenom pobeđuje se vreme.⁸¹*

Kroz drugi dio, poema nas vodi u razmišljanja o prirodi vremena, svijesti i njihovom međusobnom odnosu, istražujući nezadovoljavajuće aspekte savremenog svijeta, opisujući takva iskustva kao isprazna, konfuzna i obavijeno tjeskobom. Slike prirode i apstraktne ideje kretanja vremena se sudaraju, stvarajući kompleksan mozaik misli i dojmova koji nas podstiče na razmišljanje o našem mjestu u ovom širem kontekstu postojanja. Suočavajući se s brzinom i haosom modernog života, ljudi se osjećaju izgubljeno i neispunjeno. Ovaj dio pjesme baca svjetlo na dilemu i deziluziju savremenog čovjeka, a autor nas vodi kroz puteve vlastite svijesti i percepcije, suočavajući nas s izazovima koje donosi vrijeme.

Drugi dio poeme počinje s nepravilnim tetrametrima, što stvara poseban ritmički uzorak i osjećaj unutarnje melodije. Ovaj dio uključuje umetnutu pjesmu koja nas vodi na putovanje kroz neobične slike - poput *U blatu safiri i luk / O osovinu su lepe* - koje su na neki način pomirene i povezane *međ' zvezdama*. Iako ove slike mogu djelovati kao elementi iz paganskog ili nadrealnog svijeta, odnos između njih anticipira temu jedinstva koja se nalazi u "Četiri kvarteta".

---

⁸¹ Eliot, T. S. (1966). *Četiri kvarteta*. Beograd: Prosvjeta, str. 15-17

To se može tumačiti i kao priznanje *fragmentarnosti*⁸² moderne. Nadalje, poema mijenja svoj oblik i fokusira se na meditaciju o svijesti i životu: *Vreme prošlo i vreme buduće / Dozvoljavaju samo malo svesnosti*. Lirski glas razmišlja o prirodi svijesti koja nam omogućava da postojimo u sadašnjem trenutku: *Biti svestan ne znači biti u vremenu*, znači živjeti s punom pažnjom u trenutku, bez gubitka u prošlosti ili preokupacije budućnošću. Međutim, svijest je ograničena u mogućnosti sagledavanja vremena jer se vremenski tok neprestano mijenja, a mi ostajemo zaglavljene u ovom trenutku s ograničenim sposobnostima percipiranja prošlosti i budućnosti. Ovaj dio poeme donosi naglašenu svijest o prolaznosti i nesigurnosti vremena. Lirski glas naglašava da možemo reći, *tu smo bili*, ali ne možemo precizno odrediti gdje. Ovaj nedostatak preciznosti u određivanju vremenskog i prostornog okvira ukazuje na izazove s kojima se suočavamo u shvatanju i pamćenju trenutaka života. Svijest, uprkos svom fiksnom karakteru, omogućava nam da zadržimo uspomene i sjećanja na prošlost, ali to činimo unutar vremenskog okvira koji je neprestano u promjeni. Ponovo se pojavljuje slika ružičnjaka koja igra važnu ulogu u ovoj fazi poeme. Ružičnjak postaje simbolično mjesto susreta s prošlim trenucima, a svijest je ta koja nam omogućava da te trenutke pamtimo i zadržimo u našem sjećanju. Upravo u vremenskoj dimenziji, *trenutak u ružičnjaku*, može postati vječnost u našem unutarnjem biću. Također je važno istaknuti kako se priroda slika u drugom dijelu pjesme obnavlja. Lirski glas se vraća prirodi i njenim slikama kako bi istaknuo važnost veze s prirodom u potrazi za razumijevanjem vremena i života. Priroda, s njenom snalažljivošću u mijenjajućem se okruženju, postaje metafora za našu vlastitu sposobnost suočavanja s prolaznošću vremena. Kroz ovaj drugi, poema nas vodi u razmišljanje o prirodi vremena, svijesti i njihovom međusobnom odnosu. Slike prirode i apstraktne ideje kretanja vremena isprepliću se, podstičući nas na razmišljanje o našem mjestu u ovom širem kontekstu postojanja. Lirski glas nas vodi kroz labirint vlastite svijesti i percepcije, suočavajući nas s izazovima koje donosi vječni vrtlog vremena.⁸³

---

⁸² Lešić, Z. (2005). *Teorija književnosti*. Sarajevo: Sarajevo Publishing, str. 507.

- Prema Lešićevom mišljenju, razlika u osnovnom stavu između modernista iz prve polovice XX stoljeća i postmodernista najbolje se vidi u korištenju tzv. fragmentacije, koja je zajednička i modernističkoj i postmodernističkoj umjetnosti. Dok su modernisti očajavali nad fragmentacijom života, društva i kulture, postmodernisti je pozdravljaju kao razbijanje iluzije o jedinstvu svijeta i kao afirmaciju različitosti i pluraliteta života.

⁸³ Abella, J., (2020). *Burnt Norton* by T.S. Eliot. *Poem Analysis*. Dostupno na: <https://poemanalysis.com/t-s-eliot/burnt-norton/> (3. 7. 2023.)

III. *Ovo je mesto otpadništva / Vreme pre i vreme posle / U mutnoj svetlosti: nit u dnevnoj svetlosti / Koja zaodeva oblik jasnim mirovanjem / Dajući senci prolaznu lepotu / Laganim obrtanjem sugerišući trajnost / Nit u tami da pročisti dušu / Uklanjajući čulno lišavanjem / Čisteći ljubav od vremenskog. / Ni puno a ni praznina. Samo plaminjanje / Na iscedenim izmučenim licima - / Zabavljenim šupljim zabavama - / Koja su puna maštarija i lišena značenja. / Naduta apatija bez usredsređenosti / Ljudi i papirići, uskovitlani hladnim vetrom. / Što duva pre i posle vremena, / Udahnutim i izdahnutim iz bolesnih pluća / Vreme pre i vreme posle. / Podrigivanje nezdravih duša / Na izbledelom vazduhu, ravnodušni stvorovi / Terani vetrom što briše sumornim bregovima / Londona. / Hamstedom i Klarkenvelom, Kamdenom i / Patnijem. / Hajgejtom, Primrozom i Ladgejtom. Nije ovde / Nije ovde tama, u ovom uzvrpoljenom svetu. / Siđite niže, siđite samo / U svet stalne samoće, / Svet ne svet. već u onaj koji je ne-svet. / Unutarnja tama, lišenost / I odsustvo svake svojine / Presahlost seta čula / Ispražnjenost sveta mašte. / Nedelovanje sveta duha; / To je jedan put, a drugi je / Isti, ne u kretanju / Već u suzdržavanju od kretanja; dok se svet kreće / Sa žudnjom, nasutim putevima / Vremena prošlog i vremena budućeg.⁸⁴*

Treći dio poeme fokusiran je na jedan trenutak: *mesto otpadništva*, koje je povezano sa svakim danom u kojem nema *Ni punoća ni prazina. Samo plaminjanje* i savremenim životom u kojem nema transcendencije: *Nit u tami da pročisti dušu*, nema smisla: *Koja su puna maštarija i lišena značenja* i nikakve ljepote: *Naduta apatija bez usredsređenosti*. Lirski glas odnosi se prema ovom modernom svijetu i sebi s obamrlošću i nedostatkom duhovnosti. Naglašeno je to upotrebom ponovljenih struktura i riječi: *Presahlost sveta čula, / Ispražnjenost sveta mašte, / Nedelovanje sveta duha*. Ovo je u suprotnosti s kretanjem vremena: *dok se svet kreće* koje je razvijeno i detaljno opisano u prethodnim odjeljcima.⁸⁵

⁸⁴ Eliot, T. S. (1966). *Četiri kvarteta*. Beograd: Prosvjeta, str. 18-20

⁸⁵ Abella, J., (2020). *Burnt Norton* by T.S. Eliot. *Poem Analysis*. Dostupno na: <https://poemanalysis.com/t-s-eliot/burnt-norton/> (3. 7. 2023.)

Ovo je dio pjesme koji prodire u suštinsko pročišćenje i preporod savremenog svijeta. U središtu istraživanja nalazi se zapanjujuća ideja o obnavljanju i povratku izgubljene duhovnosti koja nas je vodila kroz vjekove. Kroz povezanost s prirodom i dubokim uranjanjem u univerzalni red, otkrivamo kako ljudi mogu pronaći ne samo unutarnji mir, već i iskupljenje od nedaća koje nas prate. Svijet oko nas postaje sve složeniji, a savremeni način života ponekad nas udaljava od suštinskih vrijednosti i unutarnje harmonije. Međutim, ovaj treći dio prenosi nam nadu i inspiraciju kako se vratiti korijenima, ponovo se povezati sa suštinom te prepoznati vrijednost duhovnog iskustva. Kroz intiman dijalog s unutarnjim bićem, introspekcija postaje ključan instrument. Zahvaljujući njoj, možemo bolje razumjeti sebe i svoje želje, usmjereni prema postizanju dubljeg razumijevanja i duhovnog napretka. Tjeskoba i nezadovoljstvo koje nas progona u modernom svijetu može se prevladati kroz ovaj unutarnji rad, koji nam omogućava otkrivanje autentičnosti i pronalaženje mira unutar sebe. Ne smijemo zaboraviti ni na povezanost s prirodom, koja je ključna za naše pročišćenje. Kroz njenu mudrost i uravnoteženost, učimo kako ponovo uspostaviti ravnotežu u vlastitim životima i sa svijetom oko nas. Osjetiti dodir prirode na našoj koži, posmatrati njen beskrajni ciklus života i smrti, daje nam osjećaj povezanosti s nečim većim od nas samih. Uz pomoć duhovnog napretka i prirodnog okruženja, poema nas podstiče da otkrijemo nove perspektive i shvatimo da postoji mnogo dublji smisao iza svega što nas okružuje. U ovom dijelu, autor posebno naglašava kako možemo prebroditi svoje osobne krize i osjećaj beznadežnosti, usmjeravajući se ka nadahnutom i svijetlom iskustvu postojanja. "Burnt Norton" nas podsjeća da duhovna putovanja nisu samo misaona vježba, već stvarna putovanja ka unutarnjoj prosvjetljenosti i pročišćenom duhu na kojima grabimo vrijeme za razmišljanje o svojim koracima, kako bi se vratili ka duhovnoj srži i ponovo otkrili zaboravljene vrijednosti. U procesu težnje ka postizanju unutarnjeg spokoja i iskupljenja, naša osobna evolucija može rezultirati uspostavljanjem većeg stepena moralne i duhovne svjesnosti, što posljedično može uticati na našu sposobnost da postanemo bolji pojedinci. Dozvolimo li sebi otkrivanje dubljih unutarnjih istina i transcendiranje prepreka koje nas ograničavaju, osnažujemo vlastito emocionalno i duhovno blagostanje, koje nam omogućava da svojim postupcima i odlukama unaprijedimo kvalitetu života drugih i doprinesemo pozitivnim promjenama u širem društvenom i globalnom kontekstu. Suočeni s osobnim

prosvjetljenjem, razvijamo senzibilitet prema potrebama i patnjama drugih, što nas podstiče da djelujemo s empatijom i suosjećanjem prema bližnjima. Stoga, kroz svoj individualni rast i introspekciju, osvježeni i pročišćeni, možemo postati agenti pozitivne promjene u svijetu. Nastojanjem da promijenimo sebe, možemo postati inspiracija drugima da istraže vlastite unutarnje potencijale i također krenu na put duhovnog napretka.

IV. *Vreme i zvono sahraniše dan, / Sunce zamače za taman oblak. / Hoće l' se suncokret nagnuti k nama, pavit / Prignuti k nama, savit; stržaja i grana / Držati sama? / Smrznuti / Prsti tise da se grče / K nama? Kad krilo vodomora / Svetlošću odgovori na svetlost, i začuti, svetlost / miruje / U mirnoj tački sveta koji se kreće.*⁸⁶

Četvrti dio je fokusiran na opis i kretanje vremena. Opet, postoje mnoge slike prirode koje nalikuju ružičnjaku u prvom dijelu. Slika tise: *Prsti tise da se grče / K nama?* koja pripada stablu poznatom i kao “stablo smrti”, donosi mogućnost nanovog rođenja, koja se kasnije odbacuje. Ovaj kratki dio uspostavlja neku vrstu melodije, jer se neki od redaka rimuju, što je popraćeno različitim njihovim dužinama kroz strofu koja se koncentrira na riječ *miruje* koja stoji sama u sredini. Time se naglašava hladnoća moderne duhovnosti.⁸⁷

Ovaj dio obuhvata iznimno emotivnu lirsku molitvu koja naglašava imperativ duhovnog osvježanja. Protagonist, iskazujući svoj lirski glas, snažno izražava znatnu žudnju za iskustvom povezanosti s transcendentnim silama i traganje za dubljim smislom u savremenom svijetu obavijenom nemirima. Ova poetska molitva služi kao poziv na duhovno pročišćenje duše od negativnih emocija i svjetonazora te na otvaranje srca prema dosezanju višeg duhovnog značaja, i to kroz lirski glas koji sugerira subjektivni i emocionalni ton izraza te implicira intimnost i usmjerenost prema nadnaravnom entitetu. Protagonistov izraz “žudnje za povezanošću s višim silama” naglašava potrebu za duhovnim transcendiranjem i nadilaženjem granica ljudske egzistencije u potrazi za duhovnim ispunjenjem. Očito je da savremeni svijet proživljava vrijeme nespokoja. Stoga, molitva postaje odjek tog nemira, izražavajući

⁸⁶ Eliot, T. S. (1966). *Četiri kvarteta*. Beograd: Prosvjeta, str. 20-21

⁸⁷ Abella, J., (2020). *Burnt Norton* by T.S. Eliot. *Poem Analysis*. Dostupno na: <https://poemanalysis.com/t-s-eliot/burnt-norton/> (3. 7. 2023.)

potrebu za unutarnjim spokojom i spoznajom koja nadilazi trenutno stanje. Protagonistov poziv na otvaranje srca prema višem duhovnom značenju odražava potrebu za otvorenim umom i duhom, spremnim da prihvati dublje razumijevanje i nadahnuće. Ovim izražajnim sredstvima, četvrti dio pruža uvid u ljudsko iskustvo traganja za smislom i duhovnom ispunjenošću. Lirski glas molitve poziva čitatelje da se suoče s vlastitim unutarnjim nemirima te da se “otvore” prema transcendentnoj dimenziji koja ih može nadahnuti i duhovno obnoviti.

V. *Reči se kreću, muzika se kreće / Samo u vremenu; ali ono što samo živi /
Može samo umreti. Reči, posle govora, stižu / U tišinu. Jedino kroz oblik,
šaru. / Mogu reći il' muzika stići / U mirovanje, kao što se kineski krčag /
Stalno još kreće u svom mirovanju. / Ne u mirovanje violine, dok nota traje,
/ Ne u to samo, nego sapostojanje, / Ili da kažemo da kraj prethodi početku,
/ A početak i kraj uvek bejahu tu / Pre početka i posle kraja. / I sve je uvek
sad. Reči se rastežu, / Prskaju i lome se ponekad, pod teretom, / Pod
zategnutosti, promaše, skliznu, gube se, / Propadaju zbog nepreciznosti,
neće da stoje na mestu / Neće da miruju. Glasovi što vrište, / Grde, rugaju
se ili prosto čavrljaju, / Uvek nasrću na njih. Reč u pustinji / Najviše
napadaju glasovi iskušenja, / Plačna senka u pogrebnoj igri, / Glasna
tužaljka neutešne himere. / Pojednost šare je pokret, / Kao u figuri deset
stepeništa. / Sama želja je pokret / Ne sam po sebi poželjan; / Ljubav sama
ne pokreće, / Samo je uzrok i cilj kretanja, / Bezvremena, i bez želje /
Izuzev u aspektu vremena / Uhvaćena u obliku ograničenja / Između
nebivanja i bivanja. / Iznenadan u snopu sunca / Čak dok se prašina kreće
/ Diže se skriven smeh / Dece u lišću / Brzo sad, ovde, sad, uvek / Smešno,
pusto, tužno vreme / Pruža se pre i posle.⁸⁸*

I konačno, peti dio pjesme postavlja pitanje o esencijalnoj funkciji umjetnosti kao sredstvu za postizanje dubljeg duhovnog blagostanja. Kao izraz ljudske kreativnosti, umjetnost postaje putokaz prema proširenju spoznaje stvarnosti i unutarnje samoosviještenosti. Ovaj dio pjesme široko otvara polje razmišljanja o njenoj sposobnosti za transcendiranje granica svakodnevnog iskustva i umijeća povezivanja s

⁸⁸ Eliot, T. S. (1966). *Četiri kvarteta*. Beograd: Prosvjeta, str. 22-25

višim duhovnim sferama koje su ključne za razumijevanje ljudske prirode i duha. U eri brze komercijalizacije kulture, pjesma nas podsjeća na važnost povratka korijenima umjetničkog izraza i autentičnog duhovnog doživljaja. Umjetnost postaje način kroz koji možemo ponovo pronaći suštinske vrijednosti, osjećaj prisnosti s onim što nas nadilazi i svojevrsnu povezanost s univerzalnim značajem ljudske egzistencije. Kroz umjetnički izraz, čovječanstvo se suočava s mogućnošću transcendentnog doživljaja i traženja većeg smisla u svijetu oko nas. Ona pruža mogućnost izražavanja intezivnih osjećaja i misli koje inače možda ne bismo mogli verbalizirati. Na taj način, umjetnost postaje ne samo izraz individualnosti, već i most prema širem razumijevanju ljudskog postojanja i dubljim duhovnim dimenzijama. Pjesma nas poziva na cijenjenje njene moći i uloge, ne samo kao sredstva zabave ili komercijalne vrijednosti, već i kao svetu praksu koja nas može usmjeriti prema unutarnjoj ravnoteži i prosvjetljenju. Povratak autentičnom duhovnom iskustvu kroz umjetnički izraz može nas obogatiti, inspirirati i potaknuti na rast i razvoj te nas tako približiti spoznaji suštinskih istina koje oblikuju ljudsku egzistenciju. Peti dio "Burnt Norton" vraća se slikama i temama koje su predstavljene u prethodnim dijelovima pjesme. Opet se spominje kretanje vremena i kako se njime može pozabaviti: *Reči se kreću, muzika se kreće*. Ipak, fiksna tačka predstavljena u ovom dijelu nije vezana za svaki dan kao u trećem dijelu već za smrt: *Reči, posle govora, stižu / U tišinu Jedino kroz oblik, šaru. / Mogu reči il muzika stići / U mirovanje, kao što se kineski krčag / Stalno još kreće u svom mirovanju*. Dakle, ovdje je prikazan paradoks u vezi s vremenom, jer se stalno kretanje spomenuto na početku i mir spomenut u ovom odjeljku čine suprotnim. U tom smislu lirski glas napominje da bi želja bila slična stalnom kretanju među temporalnostima: *Sama želja je pokret*, dok je ljubav bliža mirovanju: *Ljubav sama ne pokreće*. Ljubav je, kako sugerira odnos tema i samih pjesama prema kršćanstvu, povezana s religijom i pobožnošću te je središnji element za ostanak svjesnosti i prisutnosti. Posljednji stihovi pjesme vraćaju se nasmijanoj djeci u ružičnjaku, potvrđujući kružnost pjesme: *Diže se skroven smeh / Dece u lišću*. Ipak, smijeh postaje podrugljiv, vezan za porobljavanje moderne.⁸⁹

---

⁸⁹ Abella, J. (2020). Burnt Norton by T.S. Eliot. *Poem Analysis*. Dostupno na: <https://poemanalysis.com/t-s-eliot/burnt-norton/> (3. 7. 2023.)

Gradski orkestar tjeskobe: Poezija urbanih pejzaža i anksioznost modernog čovjeka u “Cvjetovima zla” Charlesa Baudelairea

Charles Baudelaire, jedan je od najznačajnijih francuskih pjesnika 19. stoljeća, koji je ostavio neizbrisiv trag u svijetu književnosti. Njegovo najpoznatije djelo “Cvjetovi zla” (*Les Fleurs du Mal*) postalo je simbol modernog stvaralaštva i inspiracija mnogim naraštajima pisaca i umjetnika. Rođen je 9. aprila 1821. godine u Parizu i vrlo je rano počeo pokazivati sklonost prema književnosti i umjetnosti. Njegova mladost bila je obilježena tragedijom kada mu je otac umro u njegovoj šestoj godini i taj je gubitak imao snažan uticaj na njega i uveliko je oblikovao njegovu kasniju poetiku. U mladosti je putovao i upoznao se s različitim kulturama, što je dodatno obogatilo njegovu perspektivu. U razdoblju romantizma, Baudelaire je bio blizak pesimizmu i buntu protiv ustaljenih normi. U njegovim pjesmama pronalazimo melanholiiju, tugu i mračne motive, ali isto tako i ljepotu u okrutnosti svijeta i često su obilježene slikovitim i senzualnim jezikom, koje su se bavile temama poput ljubavi, smrti, prolaznosti i usamljenosti. S njegovom poezijom povezuje se i estetski pokret simbolizma i izražavanje unutarnjih doživljaja. Prema riječima Lešića:

Bodler iz svijeta čula uzima materijal od kojeg gradi viziju duha. On ne daje slike predmeta koje zatiče u prirodi, već uz te predmete vezuje ono što doživljava u svojoj duši. Zbog toga se priroda ispunjava radostima, tugama, nadama i strahovima ljudske duše. A simbol tako dobiva novi smisao. On nas više ne vodi do neke dublje, skrivene istine, koja je s onu stranu predmetne stvarnosti, već postaje sredstvo kojim ljudski duh oblikuje i izražava osobni doživljaj stvarnosti.⁹⁰

“Cvjetovi zla”, objavljeni 1857. godine, sastoje se od šest dijelova u kojima je Baudelaire istraživao različite aspekte ljudskog iskustva. Djelo je izazvalo kontroverze i bilo je optuženo za skarednost i moralnu dekadenciju. Naime, neki od njegovih stihova i tema bili su izvan normi tog vremena, zbog čega je bio procesuiran, a neke pjesme cenzurirane. Međutim, upravo je ta kontroverza i provociranje uspostavila “Cvjetove zla” kao ključno djelo moderne književnosti, a *moderno, u mnogim eksperimentalnim*

---

⁹⁰ Lešić, Z. (2005). *Teorija književnosti*. Sarajevo: Sarajevo Publishing, str. 57.

*usmjerenjima takve književnosti, biva zamišljen kao nešto što je do juče bilo nepostojeće i nepojmljivo.*⁹¹

Jedna od ključnih tema koja se provlači kroz “Cvjetove zla” je dualizam; Baudelaire istražuje sukobe između dobra i zla, ljepote i ružnoće, svjetlosti i tame.

Baudelaireova suprotnost između suprotnih sila, između Božanskog i Zlokobnog, isprepliće se kroz čitavu zbirku njegovih djela. U jednoj prilici je istaknuo da u ljudskoj prirodi uvijek postoje dva istovremena poriva: jedan koji teži prema Božanstvu, dok drugi vodi prema Zlu. Kretanje prema Božanstvu predstavlja duhovno uzdizanje, dok se usmjerenje prema Zlu nosi sa zadovoljstvom pri spuštanju.⁹²

Njegove pjesme često preispituju tradicionalne moralne vrijednosti i postavljaju pitanje o prirodi ljudske egzistencije. Također, izražava svoj osjećaj gubitka i pokušaj pronalazjenja smisla u svijetu koji je nerijetko okrutan i nepravedan. Još jedan važan aspekt Baudelaireove poezije je melanholija. Ona je prisutna u mnogim njegovim pjesmama kao stanje duha koje proizlazi iz svijesti o prolaznosti i tragičnosti ljudskog postojanja. Melanholija ga vodi prema introspekciji i kontemplaciji o ljudskim strastima, tami ljudske duše, ali i ljepoti koja se može pronaći u takvom iskustvu. Baudelaireova poezija ostavila je velik trag na kasnije generacije pjesnika i književnika. Nadahnuće su crpili i pisci kao što su Paul Verlaine, Arthur Rimbaud, T.S. Eliot i mnogi drugi. Baudelaireov utjecaj nije se ograničio samo na književnost, već je prešao i u likovne umjetnosti i muziku. Baudelaire je bio pravi inovator u književnosti, a čemu svjedoči i “modernitet” - izraz koji je stvorio kako bi prenio svoje jedinstveno iskustvo života u Parizu devetnaestog stoljeća. Šoljan interpretira Baudelaireovu viziju modernosti kao dvostruku suštinu. Cilj moderne umjetnosti je da otkrije novu formu ljepote u *ružnoći industrijalizirane bezbožne civilizacije 19. st.*⁹³, ali i da također oslobodi umjetnost od utjecaja društva i njegovog nametanja moralnih vrijednosti koje joj ometaju ostvarivanje navedenog cilja - ostvarivanja *nove ljepote*.⁹⁴

Svojim jedinstvenim književnim pristupom oblikovao je koncept modernosti koji je postao ključan za razumijevanje urbanih i društvenih promjena u tom razdoblju. Bio je prvi koji je na tako izrazito subjektivan način prenio senzibilitet urbanog života u

⁹¹ Koljević, N. (1988). Drama poezije i dramatičnos pesme. U: *Moderna tumačenja književnosti*, 2. izd. Sarajevo: Svjetlost, str. 130.

⁹² Sartre, J. P. (1949). *Baudelaire*. London: Hamish Hamilton, str. 10.

⁹³ Grgić, K. i Pavlović, C. (2016). Dekadencija u prijevodu: Charles Baudelaire i Oscar Wilde u tumačenju Antuna Šoljana i Ivana Slamniga. *Književna smotra: Časopis za svjetsku književnost*, 48 (182 (4)), str. 110.

⁹⁴ Ibid, str. 110.

svoju poeziju. Njegove pjesme oživljavaju gradsku atmosferu, kaos i usamljenost koja je pratila razvoj modernih gradova. Kroz slikovite i simbolične opise, Baudelaire je stvorio pravo oslikavanje modernog grada, izražavajući tako njegove nijanse i duh tog vremena. Osvijetlio je put prema razumijevanju modernog doba i savremenih gradova. Njegov stvaralački doprinos postao je ključan za razvoj modernističke književnosti i umjetnosti, a koncept “modernitet” postao je krucijalan pojam u društvenim i kulturnim studijama. Baudelaireova melanholijska, obilježena turomnim i sumornim tonovima, duboko je ukorijenjena u njegovim pjesmama, a urbanizirani kontekst često služi kao središte i inspiracija za ove osjećaje. Gradovi, sa svojim haotičnim gužvama, bukom i eksplozijom različitih utisaka, postaju metaforičke arene u kojima Baudelaireova duša luta u potrazi za smislom i pripadanju.

Tokom devetnaestog veka grad se sve češće predstavljao u književnosti više kao nestabilan odraz pojedinačne svesti nego predmet fiksiran u prostoru. Ova promena je deo sveobuhvatnijeg procesa, sve veće internalizacije spoljnog sveta, koja se generalno odigravala u književnosti, muzici, većem delu slikarstva, i psihologiji.⁹⁵

Urbana sredina, prema teoretičaru Georgu Simmelu, oblikuje urbani *blasé stav*⁹⁶, tj. emocionalnu ravnodušnost i iscrpljenost prema životu, budući da grad postaje živa koreografija užurbanosti i iritabilnih živaca, a njegovi stanovnici sve više nalikuju lualicama nego građanima. Svakodnevno suočavanje sa zagađenjem, gužvama i neumoljivom dinamikom grada može izazvati otuđenje i osjećaj praznine. Ovaj koncept se odražava u Baudelaireovim stihovima, gdje gradovi postaju mračni labirinti u kojima pojedinci gube osjećaj za vlastitu emotivnost i povezanost sa drugima.

Novi model bio je Boderov nepostojani pesnik za koga su gradske ulice promenljivi odrazi njegovih raspoloženja. Ideja da grad predstavlja stabilnu zajednicu tokom dugog vremenskog perioda takođe je bledela; nestabilnost spoljnog sveta, kako je vidi solipsistički lik ili pripovedač, odražavala je sve veću dezorijentaciju osećaja za vreme kao i osećaja za prostor.⁹⁷

Baudelaireove pjesme često prikazuju likove koji su usamljeni i odbačeni, iako okruženi mnoštvom. Urbani životni ritam vodi do dehumanizacije, što rezultira gubitkom lične autentičnosti i osjećaja identiteta. Gradski pejzaž postaje mračna kulisa,

---

⁹⁵ Pike, B. (2008). Grad u stalnim promenama. *Polja*, (453), str. 71.

⁹⁶ Simmel, G. (2001). *Kontrapunkti kulture*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, str. 141.

⁹⁷ Ibid, str. 141.

gdje se svjetla uličnih svjetiljki samo ogledaju na površini, dok ispod vlada tama i emocionalna hladnoća. Melanholija u Baudelaireovim pjesmama ponekad djeluje kao očajnički vapaj za povezivanjem s okolinom, ali urbani kontekst čini to gotovo nemogućim zadatkom. Ljudi postaju stranci jedni drugima, površni i indiferentni prema patnji drugih. Ovaj osjećaj izolacije i otuđenja prodire u stihove dočaravajući gorčinu života u velikom gradu. Ipak, i u tami urbanih prostora, Baudelaireova pronalazi ljepotu. Njegove pjesme često opisuju neobičnost gradske ljupkosti koja sija između sivila i haosa. Međutim, ova ljepota je prolazna i sjetna, podsjećajući na privremenost i promjenu koja obilježava ljudsku sudbinu. U književnosti, grad je doživio transformaciju, ostajao je više fragmentiran i proziran umjesto opipljiv i dosljedan te više nije reprezentirao jedinstveno mjesto, već se sastoji od razdrobljenih dijelova, sitnih odsječaka i promjenjivih emocija. Grad je pod zastavom diskontinuiteta i disocijacije, a ne pripadanja zajednici.⁹⁸

Ova promijenjena orijentacija prema gradu odražava se u književnosti kroz kompleksnost i različite perspektive koje autori koriste da prikažu urbani pejzaž. Grad više nije samo slikovit ambijent za događaje, već postaje lik sam po sebi, sa svojim unutarnjim sukobima, složenostima i protivrječnostima. Fragmentacija grada odražava fragmentaciju modernog društva i ljudskog uma. Književnost prenosi osjećaj razdvojenosti, usamljenosti i emocionalne nestabilnosti koju urbani prostor može izazvati kod pojedinca. Grad postaje poprište na kojem se sukobljavaju različiti identiteti, kulture i vrijednosti, često stvarajući haotičnu sliku savremenog društva. U ovakvom gradskom pejzažu, često se gubi osjećaj pripadanja zajednici. Umjesto toga, pojedinac se osjeća izolovano i otuđeno, bez veza s drugima. Grad postaje mjesto gdje se sudaraju različiti svjetovi, a umjesto međusobnog razumijevanja i saradnje, često vlada ravnodušnost i nepovezanost. Novokomponovana slika grada u književnosti poziva na promišljanje o našoj ulozi kao pojedinaca u modernom urbanom okruženju. Kroz transformaciju grada, književnost nas izaziva da sagledamo izazove i potrebe savremenog društva i postavljamo pitanja o tome kako možemo pronaći ravnotežu između fragmentacije i zajedničkog povezivanja. Naredne redove rada posvetiti ćemo *Labudu*, pjesmi koju je Charles Baudelaire posvetio Victoru Hugou u pismu 7. decembra 1859. u kome, a u kojem je između ostalog napisao:

---

⁹⁸ Simmel, G. (2001). *Kontrapunkti kulture*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, str. 141.

Evo stihova koje sam napisao za vas i misleći na vas. Nemojte ih gledati strogim, već roditeljskim očima. Za mene je bilo važno da brzo iskažem kakve sve sugestije može da sadrži jedan događaj, jedna slika, i kako prizor životinje koja pati upućuje duh prema svim bićima koje volimo, koja su odsutna i koja pate.⁹⁹

Labud predstavlja elegičnu pjesmu, onu koja izražava tugu i čežnju za nečim izgubljenim ili prošlim. U ovom slučaju, pjesnik žali za starim, nestajućim Parizom, što ukazuje na promjene i gubitke koje doživljava grad pod uticajem urbanizacije.

LABUD

I

*NA vas, Andromaho, pomišljam! - Rječica,
Ogledalo tužno u kom je blistao
Bol velebni vašeg udovičkog lica:
Varavi Simois što bujat je stao*

*Tad od vaših suza, na pamet mi pada
Kad Carrousel gledam u novome liku.
Stari Pariz nesta (jao, lice grada
Promijeni se brže no srce smrtniku);*

*U duhu tek vidim tu polje baraka,
Stupove u gradnji, gdje korovlje klija,
Burad i balvane zelene od mlaka,
Pločnicima rasut metež starudija.*

*Tu zvjerinjak bjele; jednog jutra rana
- Kad pod hladnim nebom Rad brujati počne
I kada smetlari poput uragana
Uzvitlaju zrakom nečistoće noćne -*

*Tu labuda vidjeh: iz kaveza nesta,
Opnaste mu noge tlom prosuhlim hode,
A bijelo mu perje zaprašila cesta.
S otvorenim kljunom uz potok bez vode*

*Nemirno je krila kupao u prahu,
Za jezerom rodnim srce mu se kida*

---

⁹⁹ Arap, A. (2014). *Bodlerov bestijarij: Labud*. Dostupno na: <https://anaarpart.com/2014/11/26/bodlerov-bestijarij-labud/> (27. 5. 2023.)

*Zazivajuć vodu, romon, kišu plahu,
Vidim tog jadnika, drevni mit Ovida,*

*Lik čudan i koban, kako k nebu plavu,
Podrugljivom nebu sjaja okrutnoga,
Na trzavu vratu žedno pruža glavu,
Ko da prekorava ravnodušnog boga!*

II

*Pariz se mijenja, moja sjeta ostaje!
Skele, nova zdanja, predgrađa maglena
- Sve alegorija to za me postaje,
I sjećanja tište teže od kamena.*

*Stoga tu pred Louvrom opsjeda me slika:
Na labuda mislim s krilima u prahu,
Što velik i jadan poput prognanika
Čezne bez spokoja; zatim na vas, plahu,*

*Andromaho! Muža izgubiv junaka,
Postadoste plijenom oholog Piroso,
Slomljenu vas vidje jedna prazna raka,
Udovo Hektora, ženo Helenosa!*

*Mislim na Crnkinju od sušice svelu,
Što gaca po blatu, dok oči joj zdvojne
Traže gaj kokosa i Afriku vrelu
Za golemim zidom magle neprobojne;*

*Na svakog tko traži izgubljenu bajku
Utaman! Na one što suzom se poje
I sisaju Patnju ko vučicu-majku!
Na male sirote što sahnu ko hvoje!*

*U guštiku tome, gdje mi duh posusta,
Ko rog šumski ječe Uspomene duge!
Mislim na mornare sred otoka pusta,
Na sužnje, na pale!... I još mnoge druge!¹⁰⁰*

---

¹⁰⁰ Baudelaire, C. (1961). *Cvjetovi zla*. Zagreb: Matica Hrvatska, str. 163-169

Pjesma je usmjerena ka izgnanicima i poraženima u životu. To može biti tumačeno na dva načina. Prvo, izgnanici mogu biti stvarni ljudi koji su izgubili svoje domove, identitet i mjesto u društvu zbog urbanističkih preobrazbi te njihova patnja i gubitak postaju simbol za sve one koji su bili žrtve brzih promjena u gradu. Drugo, izgnanici se mogu odnositi na pojedince koji se osjećaju emocionalno izgnano i otuđeno od društva i okoline. Gradski preobražaji mogu donijeti promjene u načinu života, što rezultira osjećajem gubitka identiteta i smisla. Stari Pariz koji nestaje postaje simbol za teškoće i iskušenja s kojima se suočavaju ljudi u urbanim sredinama. Pored toga, Baudelaireov *Labud* odražava vrijeme velikog urbanističkog preobražaja Pariza, koji je doživio brze promjene i modernizaciju. Stari, srednjovekovni dijelovi grada bili su zamijenjeni modernim urbanim četvrtima, a tradicionalni način života je postajao prošlost. Ova transformacija grada vidljiva je u pjesmi na mjestima u kojim pjesnik oslikava dualnost starog i novog Pariza. Urbanistički preobražaji, iako su donijeli napredak i modernizaciju, također su doveli do gubitka autentičnosti i specifičnog šarma grada. Pjesnik se suočava s paradoksom; tuguje za starim Parizom, ali istovremeno i sanja o idealiziranom gradu u svom snu. To odražava unutarnju borbu između prošlosti i budućnosti, nostalgične želje za stabilnošću i izazova brze promjene.

Georg Simmel je, u svojoj knjizi “Kontrapunkti kulture”, nastojao odgovoriti na pitanje koje se tiče mentalne i duhovne reakcije na izazove koji se postavljaju pred modernim čovjekom, a najveći od njih bio je očuvanje vlastite individualnosti, odnosno svijesti o svojoj unikatnosti u svijetu koji nije primjećivao osobnost i u vremenu koje ih nije pamtilo, to jest prevazilaženje sukoba između subjektivnog svijeta koji prebiva u svakom pojedincu i onog vanjskog, objektivnog realiteta, čije se nagle promjene ne obaziru na one koji zaostaju.

*Koliko god čovjek bio društveno biće i po svom djelovanju neizbježno upućen na interakciju s drugima, njegov duh sadrži urođen otpor prema niveliranju i potpunom podvrgavanju okolini u kojoj živi. Želja mu je sačuvati svoj individualitet u susretu s dominantnim nadindividualnim sadržajem*¹⁰¹, navodi Simmel.

Čovjek moderniteta se suočava s izazovima koje donosi brzi tehnološki napredak i sveprisutna urbanizacija, što rezultira složenim emocionalnim stanjem koje uključuje blaziranost, koja se odnosi na osjećaj otupjelosti i ravnodušnosti prema brojnim

---

¹⁰¹ Simmel, G. (2001). *Kontrapunkti kulture*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, str. 139.

podražajima i promjenama u okolini, i kolektivni osjećaj melanholije. U svijetu moderniteta, koji je obilježen brzim ritmom, stalnim novitetima i informacijama, pojedinac može osjetiti preplavljenost i izgubiti interes za svakodnevnne događaje. To stanje blaziranosti može dovesti do nedostatka emocionalnog odgovora na vanjske podražaje, čime se smanjuje sposobnost suosjećanja i povezivanja s drugima. Prema mišljenju Simmela, *bit blaziranosti je otupjelost s obzirom na razlike između stvari, ne u tom smislu da se one ne bi opažale kao što je od tupih ljudi, nego u tome da se značenje i vrijednost razlika između stvari te time i samih stvari osjeća kao ništavna. Blaziranome se stvari pojavljuju u jednako mutnoj i svoj nijansi i nijedna nije dovoljno vrijedna da bi se pretpostavila drugoj.*¹⁰²

S druge strane, kolektivni osjećaj melanholije proizlazi iz zajedničkog osjećaja tuge i gubitka koji može prožimati društvo. U uvjetima brze modernizacije, tradicionalne vrijednosti i identiteti mogu biti narušeni, što stvara osjećaj kolektivnog gubitka. Ova vrta melanholije može biti rezultat nostalgije za prošlim vremenima, kada je društvo bilo stabilnije i manje fragmentirano te za prirodnijom okolinom koja je postala rijetkost u urbanim središtima. U takvom složenom emocionalnom stanju, pojedinac se može osjećati kao dio veće cjeline, kao da dijeli ovu melanholiju s drugim ljudima u društvu. Kolektivni osjećaj melanholije stvara vezu između pojedinaca koji dijele slične osjećaje gubitka i nestabilnosti u modernom dobu. Takav osjećaj jakog intenziteta prožima čovjeka u modernom društvu, a njegova prisutnost rezultira dva ključna ishoda. Prvo, melanholija dovodi do pražnjenja ljudskog duha. U gradu prepunom brzih promjena i stimulacija, pojedinac može osjetiti nemogućnost pridavanja važnosti vanjskim fenomenima. Postepeno, emocionalna otupjelost se instalira, čineći ga ravnodušnim prema događajima i neosjetljivim na emocije drugih ljudi. To stanje blaziranosti stvara osjećaj odvajanja od okoline i društva, što dodatno jača osjećaj usamljenosti i gubitka smisla. Drugo, melanholija može otvoriti mogućnost duboke kontemplacije, posebno kod pojave *flâneura*¹⁰³, figure koja luta gradskim ulicama s nekom vrstom pasivnog promatranja i kontemplacije. On nije samo prolaznik, već znatiželjni posmatrač urbanog života, što mu omogućava da sagleda dublje značenje

---

¹⁰² Simmel, G. (2001). *Kontrapunkti kulture*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, str. 142.

¹⁰³ Pope, R. (2010). The jouissance of the flâneur: Rewriting Baudelaire and modernity. *Space and Culture*, 13(1), str. 6.

- Flâneura je prisutna u teorijskim radovima Waltera Benjamina i njegovim razmišljanjima o modernitetu, urbanoj flaneriji i fenomenu modernog grada.

postojanja u modernom gradu. U tom dijalektičkom odnosu između blaziranosti i melanholije, flaneur postaje figura koja iskorištava melanholično stanje za dublje razumijevanje i spoznaju svijeta oko sebe. Kroz refleksiju na gradske pejzaže, njegovi unutarnji dijalozi otvaraju put prema novim spoznajama o društvu i samome sebi. Međutim, dok melanholija može pružiti priliku za dublju kontemplaciju, ona također može voditi u opasnost.

Walter Benjamin, značajan teoretičar moderniteta, ističe važnost suočavanja s porobljivačkom magijom koja čini jezgru moderniteta. To se manifestira kroz mit o progresu i vjerovanje u neprestani napredak bez preispitivanja posljedica. Ova porobljivačka magija zatvara oči pred potencijalnim negativnim ishodima i sputava pojedinca u njegovoj potrazi za slobodom i autentičnošću. Ideja autora o raskrinkavanju mita o progresu i oslobađanju od porobljivačke magije ima cilj postizanja stanja slobode. To podrazumijeva suočavanje s realnošću moderniteta, prihvatanje njegovih mana i prilagodba kako bi se izbjegla spirala nasilničke politike neslobode.¹⁰⁴

Kroz osvješćivanje kompleksnosti ovog dijalektičkog odnosa i suočavanje s mitovima i porobljivačkom magijom, čovjek može postići stanje slobode i izbjeći opasnosti koje puni modernitet može donijeti. Razumijevanje i svjesno suočavanje s tim izazovima mogu dovesti do postizanja stanja slobode i autentičnosti te stvaranja balansa između pojedinca i društva u modernom dobu.

---

¹⁰⁴ Ljubić, P. (2017). *Benjaminovo razumijevanje modernosti* (Doktorska disertacija). Zagreb: Fakultet političkih znanosti Univerziteta u Zagrebu, str. 44.

Zaključak

Tema rada je *Fenomeni poetskog i melanholijske u samopoimanju slike modernog čovjeka*. Da bih prikazala modernost i specifični odnos prema svijetu analizirala sam romane *1984* i *Stranac* te pjesme *Rub*, *Burnt Norton* i *Labud*. Autori navedenih djela: George Orwell, Albert Camus, Sylvia Plath, Thomas Stearns Eliot i Charles Baudelaire pružili su iznimno temeljite doprinose u proučavanju, razumijevanju i prezentaciji fenomena melanholijske u kontekstu introspekcije savremenog čovjeka. Njihova djela su prožeta emotivnom dubinom i filozofskim razmišljanjima koja sežu duboko u ljudsku psihu i iskustvo.

George Orwell (1903-1950) je poznat po svojim političkim i društvenim kritikama. Njegova specifičnost leži u opisivanju totalitarizma i kontrole uma. Orwellova proza često kombinira sarkazam i pesimizam kako bi istražio dehumanizaciju i gubitak individualnosti u savremenom društvu. Orwellova djela istražuju kako totalitarni režimi mogu podsticati melanholijsku kod pojedinaca koji se osjećaju bespomoćno suočeni sa sistemom koji ih potiskuje. Njegovi likovi često prolaze kroz unutarnju borbu i nesnalaženje u okruženju gdje se istina i lična sloboda guše. Alberta Camusa (1913-1960) prepoznajemo po njegovoj filozofiji apsurdna koja se izražava u njegovim djelima, a kroz koja se ističe autorova specifičnost koja leži u istraživanju besmisla i apatije u svijetu bez transcendentnog smisla. Camusova filozofija apsurdna direktno se odnosi na melanholijsku i samopromatranje, a njegovi junaci često se suočavaju sa osjećajem beznačajnosti života te teže pronaći smisao u apatičnom svijetu, što može izazvati rastrojstvo. Sylvia Plath (1932-1963) je otvoreno izražavala svoje unutarnje konflikte i mentalne borbe u svojim pjesmama. Njena specifičnost leži u ekspresivnom pisanju o depresiji i samoubilačkim osjećanjima. Sylvijina poezija seže temeljito u analizu kompleksnih unutarnjih konflikata i emotivnih dubina koje karakterišu ljudsku psihu u modernom dobu, pružajući uvide u filozofske dileme i duhovne izazove s kojima se savremeni čovjek suočava. Kroz bogatstvo poetskog jezika i tematike, Sylvia Plath nam omogućava da istražimo različite aspekte ljudske egzistencije u kontekstu njenih stihova, omogućavajući nam daljnju analizu i razumijevanje fenomena melanholijske. Kroz analizu njenog ličnog iskustva, Sylvia Plath pruža snažne uvide u načine na koji unutarnji konflikti i emotivna bol mogu značajno

uticati na poetski izraz. Ovaj fenomen se može sagledati kroz prizmu psihoanalitičkih i kreativnih teorija. Sylvia nam demonstrira kako umjetnost može poslužiti kao kreativni izlaz iz stanja melanholije, a ovaj se proces može objasniti kroz koncepte poput sublimacije, gdje se negativne emocije i traume transformišu u produktivnu umjetničku energiju. Ovaj pristup nam omogućava da dublje razumijemo povezanost između emotivnih unutarnjih sukoba i kreativnog stvaralaštva, nudeći obuhvatnije uvide u ljudsku psihologiju i kreativni proces. U svojim djelima T.S. Eliot (1888-1965) istražuje aspekte otuđenja i moralne dezintegracije savremenog čovjeka kroz svoju poeziju, a koja se odlikuju složenom strukturom i bogatstvom simbola, što pruža uvid u ljudsku psihu u vremenu promjena i konfuzija. Eliotova poezija često reflektira fragmentarnost i konfuziju duše, a što seže u srž melanholije. Kroz prizmu psiholoških i filozofskih teorija možemo analizirati Eliotov pristup temi otuđenja. Autor istražuje kako moderna urbanizacija, tehnološki napredak i društvene promjene doprinose osjećaju izgubljenosti i dezorijentacije među individuama. Ova otuđenost od samih sebe, od drugih i od moralnih vrijednosti postaje centralna tema u njegovoj poeziji. Eliotova upotreba fragmentirane strukture simbolizira disfunkcionalnost i raspalost savremenog društva. Također, njegovi stihovi sugeriraju na dublje moralno promišljanje koje proživljavaju likovi u njegovim djelima, istražujući dileme između tradicionalnih vrijednosti i savremenih izazova. Ovaj analitički pristup unutar Eliotove poezije pruža nam jedinstvenu perspektivu na udaljavanje i osiromašenje duša u savremenom društvu, istovremeno nas izazivajući da razmišljamo o implikacijama ovih tema na ljudsku egzistenciju i identitet. Charles Baudelaire (1821-1867) je ostavio inovativan pečat u svijetu književnosti svojim istraživanjem simbolizma i ekspresionizma. Njegova poezija je arhetipski primjer umjetnosti koja se bavi temama modernog života i dekadencije. Baudelaire se istakao kroz introspektivni pristup, koristeći svoju poeziju kao sredstvo za izražavanje unutarnjih nemira i bespomoćnosti koje je osjećao pred izazovima i konfuzijom savremenog društva. Autorova djela prodiru u psihološke slojeve ljudske egzistencije, istražujući unutarnje sukobe, strahove i žudnje koje proživljavaju pojedinci u modernom svijetu. Kroz hrabro eksperimentiranje s jezikom i slikama, Baudelaire uvodi čitatelja u svijet simbola i metafora, otvarajući vrata za jasnije razumijevanje ljudske duše. Njegovi stihovi osvjetljavaju moralne dileme i emocionalne konflikte koje savremeni čovjek doživljava u suočavanju s urbanizacijom, promjenama u društvu i

vrijednostima. Baudelaireova poezija predstavlja izazov čitatelju da razmišlja o univerzalnim pitanjima ljudske egzistencije poput otuđenja i moralne dekadencije, koje su i danas aktuelne u društvenom kontekstu. Njegova djela ostaju ne samo izvanredna umjetnička dostignuća, već i dragocjen izvor za razumijevanje i analizu duhovnih i moralnih izazova savremenog čovjeka. Baudelaire nas podsjeća na moć književnosti da osvjetli tamne dubine ljudske psihe i da nas inspiriše na putu promišljanja o pitanjima postojanja.

Dobijen je rad u kojem su se kroz obradu književnih, psiholoških, filozofskih i socioloških perspektiva osvjetlile složene emocionalne, intelektualne i društvene dimenzije koje oblikuju savremeni identitet, a analiza poetskog izraza je ukazala na njegovu ključnu ulogu u iskazivanju emocionalnih stanja i introspekciji. Razmotren je način na koji su se književnici koristili jezikom kako bi prenijeli melanholiju kao univerzalno iskustvo modernog čovjeka, omogućavajući nam da pristupimo najskrivenijim slojevima ljudske egzistencije. Ova istraživanja podstiču razmišljanje o vezi između umjetnosti i individualnog iskustva te kako književnost može proširiti razumijevanje nas samih i svijeta oko nas. Povezanost između melanholije i samopoimanja postala je jasna kroz analizu društvenih i filozofskih aspekata. Moderni čovjek se suočava s nizom kompleksnih izazova, uključujući brzu urbanizaciju, tehnološki napredak i osjećaj fragmentacije. Melanholija se može shvatiti kao odgovor na te promjene, izražavajući osjećaj gubitka, straha i tuge. Kroz tu prizmu, rad je otkrilo kako melanholija oblikuje način na koji čovjek modernog doba sagledava svoje mjesto u svijetu, podstičući introspekciju, promišljanje o smislu i potrebu za autentičnošću. Rad je naglasio interdisciplinarnu prirodu fenomena poetskog izraza i melanholije, ističući kako književnost, psihologija, filozofija i sociologija zajedno osvjetljavaju različite aspekte ljudskog iskustva. Kroz analizu relevantnih tekstova i teorija, rad je pokazao kako ova tema transcendirá granice pojedinih disciplina, otvarajući vrata za dublje razumijevanje savremenog čovjeka. Odgovori na istraživačka pitanja u ovome radu ukazuju na važnost kontemplacije o emocionalnim, društvenim i intelektualnim dimenzijama modernog samopoimanja, koja ne samo da obogaćuju naše razumijevanje sebe i svijeta, već nas i podstiče na kritičko razmišljanje o promjenama koje su oblikovale našu savremenu egzistenciju. Kroz daljnje istraživanje ove teme, možemo

produbiti naše spoznaje o ljudskoj prirodi i osnažiti našu sposobnost suosjećanja i razumijevanja.

Literatura

Knjige:

1. Adler, A. (1984). *Smisao života*. Novi Sad: Matica srpska.
2. Akert, R. M., Aronson, E., & Wilson, T. D. (2005). *Socijalna psihologija*. Zagreb: Mate d.o.o.
3. Axelrod, S. G. (2006). The poetry of Sylvia Plath. *The Cambridge Companion to Sylvia Plath*. Cambridge: Cambridge University Press.
4. Barthes, R. (1977). *Image Music Text*. London: Fontana Press.
5. Baudelaire, C. (1961). *Cvjetovi zla*. Zagreb: Matica Hrvatska.
6. Brkić, S. (1966). *Četiri kvarteta*. Beograd: Prosvjeta.
7. Butler, J. (2001). *Nevolje s rodom: feminizam i subverzija identiteta*. Zagreb: Ženska infoteka.
8. Camus, A. (1998). *Stranac*. Sarajevo: Svjetlost.
9. Camus, A. (1976). *Pobunjeni čovjek*. Zagreb: Zora.
10. Đurđinović, M., Koljević, N., Kovač, N., Kulenović, T., Lešić, Z., Petković, N. (1988). *Moderna tumačenje književnosti*. Sarajevo: Svjetlost.
11. Eliot, T. S. (1966). *Četiri kvarteta*. Beograd: Prosvjeta.
12. Foucault, M. (1997). *Nadzirati i kažnjavati*. Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
13. Gill, J. (2006). *The Cambridge Companion to Sylvia Plath*. Cambridge University Press.
14. Hall, C. i Lindzi, G. (1983). *Teorije ličnosti*. Beograd: Nolit.
15. Jacques, D. (1976). *O gramatologiji*. Sarajevo: Veselin Masleša.
16. Kristeva, J. (2014). *Crno sunce, depresija i melankolija*. Zagreb: Naklada Jurčić d.o.o.
17. Lacan, J. (1977). *Écrits : à selection*. London : Norton & company.
18. Larsen, R. J. i Buss, D. M. (2008). *Psihologija ličnosti*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
19. Lešić, Z. (2005). *Teorija književnosti*. Sarajevo: Sarajevo Publishing.

20. Marcuse, H. (1968). *Čovjek jedne dimenzije*. Sarajevo: Veselin masleša.
21. Martinović, Ž. (2012). *Ogledi o psihoanalizi i psihologiji književnosti*. Podgorica: Institut za crnogorski jezik i književnost.
22. Mitrović, A. (2019). *Orijentalistika juče-danas-sutra: zbornik radova*. Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu.
23. Orwell, G. (1984). *1984*. Beograd: Beogradski izdavačko-grafički zavod.
24. Plat, S. (1988) *Arijel*. Beograd: Narodna knjiga.
25. Rotenberg, A. (2010). *Kreativnost i ludilo: nova otkrića i stari stereotipi*. Beograd: Clio.
26. Pobrić, E. (2018). *ROMAN I MANIRIZMI MODERNE: ZNAK I ZNANJE*. Sarajevo: Centar SAMOUPRAVA.
27. Sartre, J. P. (1964). *Egzistencijalizam je humanizam*. Sarajevo: Veselin Masleša.
28. Sartre, J. P. (1949). *Baudelaire*. London: Hamish Hamilton.
29. Simmel, G. (2001). *Kontrapunkti kulture*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
30. Solar, M. (2001). *Teorija književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
31. Turkle, S. (2011). *Alone Together*. New York: Basic Books.
32. Zurovac, M. (1978). *Umjetnost i egzistencija. Vrijednost i granice Sartrove estetike*. Beograd: Nip Mladost.
33. Živković, D. (1966). *Teorija književnosti sa teorijom pismenosti*. Sarajevo: Svjetlost.

Članci:

1. Bonasera, C. (2019). Of Mirrors and Bell Jars. Heterotopia and Liminal Spaces as Reconfigurations of Female Identity in Sylvia Plath. *Humanities*, 8(1), 20.
2. Golubović, A. (2008). Recepcija Kirkegaarda u Hrvatskoj. *Filozofska istraživanja*, 28(02/110), 253-270.
3. Grgić, K., & Pavlović, C. (2016). Dekadencija u prijevodu: Charles Baudelaire i Oscar Wilde u tumačenju Antuna Šoljana i Ivana Slamniga. *Književna smotra: Časopis za svjetsku književnost*, 48(182 (4)), 105-116.
4. Grujić, B. (2019). Sartrovo fenomenološko-ontološko utemeljenje slobode kao načina čovekova bitka. *Čemu: časopis studenata filozofije*, 15(26), 116-129.

5. Palese, E. (2013). Zygmunt Bauman. Individual and society in the liquid modernity. *SpringerPlus*, 2(1), 1-4.
6. Pike, B. (2008). Grad u stalnim promenama. *Polja*, (453), 71-88.
7. Šuran, F. (2003). Sudbina nadčovjeka kao vječni povratak sebi. *Metodički ogledi*, 10(1), 9-37.

Diplomski, magistarski radovi i doktorske disertacije:

1. D. Šofranac, N. (2013). *MOTIV LUDILA KOD JUNAKA ČETIRI VELIKE TRAGEDIJE VILIJAMA ŠEKSPIRA – HAMLET, MAGBET, OTELO I KRALJ LI*. (Doktorska disertacija). Beograd: Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu.
2. Ljubić, P. (2017). *Benjaminovo razumijevanje modernosti* (Doktorska disertacija). Zagreb: Fakultet političkih znanosti Univerziteta u Zagrebu.

Internet - stranice:

1. Abella, J., (2020). Burnt Norton by T.S. Eliot. *Poem Analysis*. Dostupno na: <https://poemanalysis.com/t-s-eliot/burnt-norton/> (3. 7. 2023.)
2. American Psychological Association. *The 'Sylvia Plath' effect*. Dostupno na: <https://www.apa.org/monitor/nov03/plath> (28. 6. 2023.)
3. Arap, A. (2014). *Bodlerov bestijarij: Labud*. Dostupno na: <https://anaarpart.com/2014/11/26/bodlerov-bestijarij-labud/> (27. 5. 2023.)
4. Baldwin, E. (2020). Edge by Sylvia Plath. *Poem Analysis*. Dostupno na: <https://poemanalysis.com/sylvia-plath/edge/> (6. 7. 2023.)
5. Encyclopedia Britannica. *Utopias and dystopias*. Dostupno na: <https://www.britannica.com/art/science-fiction/Utopias-and-dystopias> (19. 5. 2023.)
6. Fenomeni (2023). *ALBERT CAMUS – L'ETRANGER – (1942)*. Dostupno na: <https://fenomeni.me/albert-camus-letranger-1942-tema-kami/> (28. 6. 2023).
7. Lederer, A. (2004). *Lica utopija i distopija u hrvatskoj drami na prijelazu iz XX. u XXI. stoljeće*. Dostupno na: <https://www.matica.hr/kolo/294/lica-utopija-i-distopija-u-hrvatskoj-drami-na-prijelazu-iz-xx-u-xxi-stoljece-20177/> (19. 7. 2023.)

